

Mukəddəs Kitab

Təwrat 21-qisim

«Həkmət toplıoquqi»

© Mukəddəs Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyşurqə Kalam Tərijimisi»

Təvrat 21-kisim

«Həkmət toplıoqu»

Kirix söz

Həyatlikning əhmiyiti nemə?

Öqurmənlər aldidiki bu kitab «mukəddəs yazmılar» iqidiki alahidə kitabların biridir. Kitabning awwalkı jümliliri bizgə uning yazoquqisining Sulayman padixah ikənlikini bildüridu. Məzkur kitab həyatning əhmiyitini izdəx toqrisida yeziloqan; kərünüxtə u ümidsizlikkə toloqan bir kitab — biwasitə yaki yoxurun soallarni, jawabsiz yaki «yerim jawablik» soallarni soraydioqan kitabtur. Toluk Mukəddəs Kitabning türlük qismiliri arisida bəlkim Hudadin qorqmaydioqan «hazirki zaman kixiliri» uni özigə əng tonux, öz kəzqarixi wə həssiyatlırioqə əng yikin dəp qarixi mumkin. Kərünüxtə kitab mutlək ümidsizlikkə toloqan bir bayan bilən baxlinidu: **«Bimənilik üstigə bimənilik! Bimənilik üstigə bimənilik! Həmmə ix biməniliktur!»**. «Məwjudiyətizm pəlsəpisi («eksistentsializm» dəpmu atilip, Fransiyə pəylasopi Zon Pawil Satirning kəz qaraxlırida gəwdiləndürülgən) yengi pəyda bolqan» dəydioqan kixilər jəzmən «Həkmət toplıoqu» degən kitabni həq oqup bəkmioqanlardur. Israil padixahı Sulayman bexidin hərhil sərgüzəxtlərni otküzgən, kəp təjribilərgə erixkən adəm; u quruluş, yeza igilik, bəqəwəngilik, ilim-pən qatarlik hərhil səhələrdə imkaniyətning bariqə oylioqanlirini yoloqə koyup sinaydu, andin otkür zəhnini ixkə selip, uningdin qandək muwapik hulasilərnə qiqəroqili bolidioqanlıki üstidə oylinidu.

Həyatlikning əhmiyiti toqrisida qongqur izdəngən, xundəklə hudəsiz otkən həyattiki ixlarning biməniliki toqrisida qongqur qüxəngiqə igə bolqan adəmlərnə iqidə Sulaymandək küqlük kitab yazoqudək bəxkə bir adəm bolmisa kərək. Uningda xarait, baylik, Huda təkdım kiləqan alahidə kalla-zəhin wə danəlik, həlk'arəlik əlakilər wə əng muhimi yetərlik wəqit bar idi (qünki Huda uni wə uning padixahlikini əman-esənlilik bilən bərikətligən). Uning üstigə atisi Dawut pəyoqəmbər Hudaning yaratqan məjizilirini wə Uning əjayib muəmilisini kərgən intayin təjribilik kixi idi. Biraq həyatlikning əhmiyitini izdigüqlərnə kəpinqisigə nisbətən muxundək muwapik xaraitlar əsla bolmasliki mumkin; huddi Sulayman padixah əzi eytkəndək: **«Padixahın keyin turidioqan adəm nemə kiləlaydu — kilsimu əllikəqan kilinoqan ixlərdin ibarət bolidu, haləs!»** (12:2).

«Həkmət toplıoqu» degən kitab toqqruluk ixəngüqilər ikki hil ən'əniwi y kəzqarəxtə bolup kəlgən: —

Birinqi hil kəzqarəxtə, Sulayman padixah əzi kəyoqan təs soəlləroqə bəridioqan jawabni bilməskə saləqan. Bundək boluxi kəstən, əkillik bilən boləqandur. Uning muddiası xuki, bu ərkilik oqurmənnəng diqqitini oylioqanidi. Xuningdək u oqurmənlərgə bir qatar «yerim hulasə»ni kəlduridu; bumu uning kəstən kiləqini; u oqurmənlərnə əzi oylinip hulasigə kəlsun wə xuning bilən Hudadin qorqsun dəp ümid qilidu.

«Hekmät toplıoquı»

İkkinji hil közkaraxta, Sulayman padıxah məzkur kitabni özining əhlakıy qüxkünləxkəndə yazoğan. Xu səwəbtin u sorioğan soallarning jawabini özimu bilməydu yaki bolmisa u əslidə bu ixlar toqruluk əzləxtürgən ötkür qüxənqilərdin məhrum boləoğan. Biraq kitab Həmmigə Qadir Boləoquqining pılan-iradisi wə buyruki bilən, Hudani dost tutmioğan həyatning tolimu əhmiyətsilikigə guwahqılık bolsun dəp yeziləoğan, xundakla Muxəddəs Kitab iqiğə elinoğan. Kitabtki «yerim hulasilər» əslidə Sulaymanni tehimu kəp həqiqətkə yetəklıxi kerək idi; biraq uning əhlakıy qüxkünləxkəqə, xundak bolmıdi. Həlbuki, Həmmigə Qadir Boləoquqining həmmə ixni baxquroquki kəli bilən muxu «yerim hulasilər» oquəoğan insanni oylinıxka, xuningdək Özidin kərkuxka oyotıxning qorali boluxı üqün kitabda qalduruloğan.

Qaysi közkarax toqra boluxidin kət'ıynəzər, Hudaning kitabka nisbətən məxsət-muddiasi ohxaxtur. Birinji közkarax boyiqə, Sulayman qayəu iqidə bolup muxu jawabi bolmioğan soallarni sorioğan wə yazoğan wəktidə həqiqətən ularning jawablrini bilmigən; biraq u yənıla Hudaning muxu kitabni «yazoquki qorali» idi. İkkinji közkarax boyiqə, u jawablrini qüxəngən, biraq danalix bilən jawabini bayan qılmioğan. Bu qaoqda u anglıq həlalda Hudaning qorali boləoğan bolıdu. İkki közkaraxning birdinbir pərki xuki, u bolsimu, Hudaning anglıq yaki angsız qorali boləoğanlıqıdin ibarət, halas. Özimiz ikkinji pikirgə mayılmız, biraq əməliyəti ikki pikirning otturisida boluximu mumkin. «Qoxumqə səz»imizdə bu toqruluk yənə tohtilimız.

Hudadin kərkuxni «konilik, katmallik, wəkti ötkən» dəp qaraydioğan həzirki zamandiki kəpinqə kixiləarning kəngli həyatning əhmiyətsizlikidin tolimu biaram bolup, qongqur kənaətsizlikdə turmaqta. Bundak həlalat danglıq fransuz rəssam Gawgınnıng həyatıda dəhəxtlik həlalda rəxən gəwdiləngənıdi. «Hekmät toplıoquı»tək, u həyatining əhmiyitini izdəp: «Qanqə kəp sərgüzəxtləri beximdin ötküzsəm xunqə yaxhi» dəgən muddiada bala-qakılırlıni həm yurtıni taxlap «Tinq Okyan»diki «Eram baqqısı»dək illik wə güzəl Tahiti ariləoğa səpər qıldı. Xu yərdə u «Həqıkiy ləzzətni tetip bakay» dəp yərlik kixiləringkidək «ıptıdaiy turmux»ni ötküzüxkə baxlıoğan. Tahitilik bir ayal bilən billə turoğan wə uningdin baxka nuroqun kız-ayallar bilən axna oynioğan. Biraq u izdigən «qong ləzzət» hərdaim uningdin kəqip yürgən. U «Qəyərđin? Qaysi? Qəyərgə?» namlik əng ahirki rəsımnı sizəoğan (u rəsımnı hərqaysi kitabhanidin tapqılı bolıdu). U rəsımdə insanning həyatining hərbi bəskuqıoğa, yəni «yax», «ottura yax» wə «kəri» dəgən bəskuqıoğa kəzləp turoğan əlwəstidək həywanlarning jəsətlirini ozuk qılıdioğan bir tapquxni sürətligən. U rəsımnı sizip bolup əzini əltürüwaləoğan.

«Həzirki zaman kixiliri»ning «Hekmät toplıoquı» dəgən kitabni qanqilik asan qəbul qılaləydioğanlıki tərjımanlardan birigə əddiy bir wəqədə mұjəssəm boldi. Bu tərjıman iqkiridə bir hənzı Məsihiy əilining əyidə mēhman boluwatqanda boləoğan ix. 1950-yilidin baxlap heli uzunoqıqə, hənzı Məsihiy jamaətliridə ibadət sorunlirioğa ixlətküdək heqkəndək «mədhıyə nahxa» kitabqiliri yok idi. Xu wəqıtlarda Məsihiylər qolıdiki Muxəddəs Kitabtin (u wəqıtlarda ularla Muxəddəs Kitabmu bəkla əz idi) biwasitə kəp bab-ayətləri nahxılarda aylanduroğan. Tərjımanni mēhman qıləoğan hənzı ayal xundak kəp nahxılarnı yadlap əgəngənıdi. Bir künü uning əyigə ayal qəxnisi kirip qaldı. Qəxnisi Muxəddəs Kitabni heq oqup bəkmioğan yaki Huda toqruluk heqkəndək təlim anglap bəkmioğanıdi. Tərjımanni həyranni qalduroqını xuki, oylımioğan yərdin Məsihiy ayal əz qəxnisiəoğa bir nahxa eytip bərixkə baxlıdi. Nahxining ahangı intayin mungluk bolup, nahxining tekisti «Hekmät toplıoquı»ning birinji bab, 1-11-ayətliri idi. Tərjıman: «Bu həsrətlilik nahxa qəxnisiəoğa qəndək təsir kərsitər?» dəp oylap olturdi. Yənə oylımioğan yərdin qəxnisi kəzigə yax yügürtkən həlalda: «Mana bizning həyatimizəoqu! Bu əjayib kitabmu nemə?!» dəp kətti. Keyin u kəp qətim kelip, etiqad yoli toqruluk sorıdi. Hudaning

«Hekmät toplıoquı»

«Hekmät toplıoquı» degän kitabta bolıjan muddiası ämälgä axuruldi; bu koxnining dikket-etibarı koxojaldi wä xuningdäk tehimu köp nätijiler qikti.

Biz ıbranıy tilidiki «Kohälet» degän sözni «hayatlikka hekmet toplıoquı», kiskartilıjan xäkilde «hekmet toplıoquı» döp tärjima kildük. Mukaddäs Kitapta «kohälet» degän bu söz intayın az ugraydu. Uning «toplıoquı», «yioıkuı» degän mänisi bar. U nemini toplaydu, degän mäsiligä kalsäk, bäzi alimlar: «adamlarnı toplaydu» döp karap «kohälet» degänni «wäz eytkuı» «tälim bärğüı» döp tärjima kılıjan. Bizning quxänqimiz boyıqä, bu söz bälkim Sulaymanning öy-pikirlirini, hulasilirini rätläp tärtipkä selixini kersitixi mumkin. Xunga bázilär «mutäpakkur», «täpakkurqı» yaki «päylasop» döp tärjima kılıjan. Biz «kohälet» degän sözning toluk mänisi «pütün zehni yioıp hulasä qıkarıoquı, yäkünläri toplıoquı» döp karap, «hayatlikka hekmet toplıoquı» yaki kıstartilıjan «hekmet toplıoquı»ni muwapık bir tärjimisi döp oyıldık. «Hayatlikni hulasıoquı» yaki «hulasıoquı» döp tärjima kılınıxıarmu muwapık birhil tärjimisi bolalaydu.

«Koxumqä söz»imizdä Sulaymanning «teyilip kätkenliki», uning hayat toqrisidiki quxınıxırlıgä bolıjan rohıy qäklimler, xuningdäk uning bäzi aqquqluk bayanlırı wä u koxıjan soallaroğa Täwrattiki päyoqämbärlärning bärğän jawablırı, xundakla İnjl kişimlıridin alıjan bäzi jawablar üstidä tohtilimiz. Muxu yärdä biz päkät okurmängä kitabtiki ikki «aqquqluk ibarä»ni kersätmäkqimiz: —

1-ibarä: «**Kuyax astida**» (1:3 katarlıqlarda) yaki «**asmanlar astida**» (1:13 katarlıqlarda) — bu ibarä kitabtiki asasiy nuktinäzärni yorutıp beridu. Bu kitab insaniy közkaraxtin (Hudaning iradisı bilän) yezilıjan. Kitabning mäzmunini ıbranıy päyoqämbärlär qobul kılıjan «**asmandın kälğän**» yaki «**asmanning yukirisidin kälğän**» wähiylär toqıruluk bayanlar bilän selixturuxkä bolidu; yäni «Hekmät toplıoquı» degän kitabta «**asmanning astidin**», — insanlardın bolıjan közkarax bayan kılınıjan; päyoqämbärlärning wähiyliri bolsa — hämmisi Pärwärdigarning közkarixi boyıqä, «asmanning yukirisidin» kälğän.

Mäsilän, «Əz.» 1:1 «**Asmanlar eqilip, Hudaning alamät körünüxlirini kördüm**»;

Yaki İnjl «Fil.» 3:20 «**Bizning puqralıqımız bolsa ärxtidur, biz däl xu yärdin Nijatkarning quxuxini intizarlık bilän kütmäktimiz. U bolsa Rəbbimiz Əysa Məsihdur**».

«1Pet.» 1:12 «**... bügünki künde bu ixlar ärxtin əwətilğän Mukaddäs Rohning küqi bilän silərgə hux həwərnı yətküzğüqilər arkilik ... jakarlandi. Həttə pərixtilərmu bu ixlarınq tegi-təktini səpselip quxünıwəlixkä təlpünməktə**».

Xunga, rosullar wä päyoqämbärlär qobul kılıjan bu wähiylər bilän Sulaymanning «Hekmät toplıoquı»diki bayanlırı bir-birigä pütünläy ohximaydıoıjan ikki közkaraxtin eytilıandur.

2-ibarä: «**insanning barlık künliridə**» yaki «**sanaklık künliridə**» (2:3 katarlıqlar).

Kitabtiki tüp közkarax bu dunyadiki ixlaroğa karitilıjan. Kitapta ölümdin keyinki ixlar toqrisida nahayıti az səzlinidu wä həttə ölümdin keyinmu hayat barmu? döp soraydu. Biz bunimu Huda päyoqämbärlərgə tapxuroıjan wähiylər bilän selixtursak bolidu: —

Dawut päyoqämbär, «Zəbur» 17:13-15: —

«**Ornungdin turıjaysən, i Pärwərdigar,**

Uning yolını tosup, yərgə yəksan kılıjaysən,

Jenimni rəzil adəmdin kutkuzıjın, kiliqing bilən;

Meni kolung bilän kixilərdin,

Yəni muxu dəwrđiki kixilərdin kutkuzıjın;

«Hekmät toplıoquqi»

Ularning nesiwisi bolsa muxu dunyadiladur;
Sən ularning qarnini nemətliring bilən toldurisən;
Ularning kengli pərzəntliri bilən qandi,
Balilirioja baylıqlirini kalduridu.

Mən bolsam, həqqaniylikta yüzünggə karioquqi bolimən;
Oyoqanoqinimda (kiyamət künidə), Sening didaringdin söyünimən!»

Rosul Pawlus, İnjlida «2Kor.» 4:18: «Xunga biz köz bilən kərgili bolidiojan ixlaroja əməs, bəlkı körülməs ixlaroja köz tikimiz; qünki körülgən ixlar waqitlik, əmma kərəlməs ixlar mənggüliktur» — dəydu.

Biz tərcimə dawamida, «Hekmät toplıoquqi»ni tətqıq kılojan mənəbələr iqidin, əngliyəlik alim wə ibraniyxunas Derik Kidnəring «Hekmät toplıoquqi» («Ekklesiastis») dəgən kitabidin kəp paydilanduq.

Biz kitabtiki hərhil məzmunlarnı təwəndikidək tizip qıktuq, buningdin oqurmənlər «Hekmät toplıoquqi»ning oyliojan temilirini qüxinip yetələydu.

1:1-2 Kirix söz: mutlək bimənilik.

1:3-11 Təbiətning bimənilikining süpətlinixi.

1:12-15 Muwəppəkiyətning əzi biməniliqtur.

1:16-18 Bilimni axuruxning əzi biməniliqtur

2:1-3 Ləzzətni izdəxning bimənilikliki

2:4-11 Bay boluxning bimənilikliki

2:12-17 Danalıq əhmikanilikdin əwzəl

2:18-23 Ixləxkə jan pida qılixning bimənilikliki

2:12-26 Əz əmgikidin huzur elix

3:1-11 Həyatningmu əzigə quxluk pəsli bar

3:12-15 Bəzi hulasilər

3:16-4:3 Adalətsizlik, jəbir-zulum məsilisi

4:4-8 Rıqəbət wə əqküzlükning bimənilikliki

4:9-12 Əmgək mewisidin ortaq bəhriman bolux paydiliqtur

4:13-16 Abruyning bimənilikliki

5:1-7 Yeniklik bilən iqkən kəsəmlər

5:8-9 Həkümətning qiriklixixi

5:10-12 Aqkəzlük

5:13-17 «Bay bolay» degüqi həyatlıqtin huzur alalmaydu

5:18-20 Əmgək mewisidin huzur elix

6:1-9 Həmmə adəm həyatlıqtin huzur alalmaydu

6:10-12 Həyattiki təsadipiyliqtin qıqқан bimənilikliri

7:1-4 Həyat kıska, ölümün qaqkili bolmaydu.

7:5-12 Danalıq wə əhmikanilik tooqruluk bəzi həkmətlər

7:13-14 Dana kixi Hudaning bekitkənlirigə boysunidu.

7:15-18 Hudaning adillikı bəzi ixlarda kərünməydu (1)

7:19-29 Həqkim həqqaniy bolmioqqa, danalıq zərürdur.

8:1-9 İnsanlar həkimiyət sürgəndə, danalıqning qəklilikli kərünidu

8:10-14 Hudaning adillikı bəzi ixlarda kərünməydu (2)

8:15-17 Bəzi hulasilər

«Ҳекмат топлиқуқи»

9:1-6 Adəm hamini elidu

9:7-10 Ҳаят қисқа, uning ҳузурини ативарлax керәк

9:11-12 Пәйт wə tasadipiylik

10:9-13 Danalik wə əhmikanilik toqruluk baxқа bəzi həkmətlər

10:2-7 Ҳөкүмранларning əhmikaniligi ularning danaligini yokқа qikiridu

10:8-15 Danalik wə əhmikanilik toqruluk baxқа bəzi həkmətlər

10:16-20 Əhmək həкүмранлар мәsilisi

11:1-6 Keləqəknı bilmigəqkə, bugün tirixqanlık kərsitixkə toqra kelidu

11:7-10 Ҳаятliқtin ҳузур elix — Hudadin қорқux-əyminix iqidə boluxı kerək

12:1-7 Qerilik wə ölüm tez kelidiqan boləqəqkə, Hudadin қорқ!

12:8-11 Hulasə: «Ҳөкмәт топлиқуқи»ning nəsihiti danadur.

12:12-14 Ahırkı hulasə: «Hudadin əyminip-qorқup uning əmrlirigə əməl қil!»

Həkmət toplıoquqi

«Həmmə ix biməniliktur!»

1¹ Yerusalemda padixah bolojan, Dawutning oqli «Həkmət toplıoquqi»ning səzliri: —
2 «Bimənilik üstigə bimənilik!» — dəydu «Həkmət toplıoquqi» — «Bimənilik üstigə bimənilik! Həmmə ix biməniliktur!».

3 Kuyax astida tartқан jəpaliridin insan nemə paydioğa erixər?.

4 Bir dəwr ətidu, yənə bir dəwr kelidu;

Birəq yər-zemin mənggügə dawam kılıdu;

5 Kün qıqıdu, kün patidu;

Wə qıqıdıoğan jayoğa karap yənə aldirap mangidu.

6 Xamal jənubқа karap soqıdu;

Andin burulup ximaloğa karap soqıdu;

U aylinip-aylinip,

Hərdaim öz aylanma yoliğa kaytidu.

7 Barlıq dəryalar dengizə qarap aqıdu, birəq dengiz tolmaydu;

Dəryalar qaysi jayoğa aqқан bolsa,

Ular yənə xu yərgə kaytidu.

8 Barlıq ixlar japağa toloqandur;

Uni eytip tügətküqi adəm yoqtur;

Köz kərüxtin,

Kulək anglaxtin hərgiz toymaydu.

9 Bolojan ixlar yənə bolıdıoğan ixlardur;

Kıloğan ixlar yənə kılınidu;

Kuyax astida heqқandaқ yengilik yoqtur.

10 «Mana, bu yengi ix» degili bolıdıoğan ix barmu?

U bəribir bizdin burunqi dəwrlərdə allıqаqan bolup ətкən ixlardur.

11 Burunqi ixlar hazır heq əslənməydu;

Wə kəlgüsıdə bolıdıoğan ixlarmu ulardin keyin yaxaydıoğanlarning esigə heq kəlməydu.

1:1 «Həkmət toplıoquqi» — yazoquqi əzining Sulayman ikənlikini kərsitidu. Bu nukta 16-ayət, 2:7-ayət katarlıqlarda ispatlinidu. Kitabning nami əsliyi ibraniy tilida «Koһələt» deyilidu, uning mənisi: «toplıoquqi» «rətligüqi» degən mənıdə bolup, biz uni «həkmət toplıoquqi» (demək, «oy-pikirləni rətligüqi») dəp tərjimə kılduқ. Bəzilər uni yənə «Təlim bərgüqi», «Wəz eytküqi» dəpmu tərjimə kılıdu.

1:2 «Bimənilik üstigə bimənilik!» — ibraniy tilida «biməniliklərnıng biməniliki!». Bu huddi «Küylərnıng küy» «əng güzəl küy» deyilgəngə ohxastur, «biməniliklərnıng biməniliki» bəlkim «hayatlık ələmdə «əng bimənilik ixtur!» degənni bildürüxi mumkin.

1:2 Zəb. 62:9; 144:4

1:3 «Kuyax astida» — bu «Həkmət toplıoquqi»diki aqқuqluқ sөzdur. Yazoquqining bayanlırining kəpinqisi «asmandin (Hudadin) kəlgən wəhiy» bilən əməs, bəlkı «kuyax astida» yaki «aptar astı»diki kəzқarax bilən eytiloğan. U kəstən xundak kəz-қaraxni sөzləydu. «Kırix sөz» wə «қoxumqə sөz»imiznimu kərnıng.

1:3 Top. 2:22; 3:9

1:4 Zəb. 104:5

1:7 Ayup 38:8, 9, 10; Zəb. 104:8-10

1:9 Top. 3:15

1:11 «... kəlgüsıdə bolıdıoğan ixlarmu ulardin keyin yaxaydıoğanlarning esigə heq kəlməydu» — demək, yengi dəwrdə «yengi» deyilgən bir ix qıққан bolsa, xu ix əməliyəttə burunqi dəwrdlərdə məwjut bolojan ixtur. Həzirki dəwrdikilər burunqi dəwrləni bilməydu yaki untuoğan, bu ixni «yengi!» dəydu.

«Hekmät toplıoquı»

Sulaymanning tajribisi

¹² Mänki hekmet toplıoquı Yerusalemda Israiloğa padıxah bolğanmən; ¹³ Mən danalılıq bilən asmanlar astıda barlıq kılınğan ixlarnı ketirkinip izdäxkə kengül köydüm — Hulasəm xuki, Huda insan balilirining öz-özini bənd kılıp upritix üqün, ularoğa bu eqır japani təkdim kılınğan! ¹⁴ Mən kuyax astidiki barlıq kılınğan ixlarnı körüp qıktım, — Mana, həmmisi bimənilik wə xamalni qoqlıoğandək ixtin ibarəttur.

¹⁵ Əgrini tüz kılqılı bolmas;

Kəmni toluk dəp sanoiqli bolmas.

¹⁶ Mən öz kenglümdə oylinip: «Mana, mən uluqlinip, məndin ilgiri Yerusalemda üstigə barlıq həküm sürgənlərdin kəp danalılıqqa erixdim; mening kenglüm nuroqun danalılıq wə bilimgə erix-ti» — dedim.

¹⁷ Xuning bilən danalılıqni bilixkə, xuningdək təlwilik wə əhmikanilikni bilip yetixkə kengül köydüm; muxu ixnimu xamal qoqlıoğandək ix dəp bilip yəttim. ¹⁸ Qünki danalılıqning kəp boluxi bilən azab-oqubətmu kəp bolidu; bilimini kəpəytküqining dərd-əlimimu kəpiydu.

Tamaxini tetip bekix

2 ¹ Mən kenglümdə: «Keni, mən özümgə tamaxining təmini tetioquzup bəkimən; kenglüm eqilsun!» — dedim. Biraq mana, bumu biməniliktur. ² Mən külkə-qakqakğa «Təlwilik!» wə tamaxioğa «Uning zadi nemə paydisi?» — dedim. ³ Kenglümdə öz bədinimni xarab bilən kəndək rəhləndüröyli bolıdınğanlıqini <danalılıq bilən özümni yetəkligen halda> bilixkə berilip izdəndim, xuningdək «sanaklıq künliridə insan baliliriöğa yaxxilik yətküzidınğan nemə paydılıq ixlar bar?» degən tügünni yəxsəm dəp əhmikanilikni kəndək tutup yetixim kerəklikini intilip izdidim.

⁴ Mən uluq quruluşlaröğa kirixdim; özüm üqün öylərni saldim; özüm üqün üzümzarlarıni tik-tim; ⁵ Özüm üqün xahənə baq-baqılarnı yasidim; ularda hərhil mewa beridınğan dərəhlərni tiktim; ⁶ Özüm üqün ormandiki baraxsan dərəhlərni obdan suqırix üqün, kəlkəklərni yasap qıktım; ⁷ Qıllaröğa wə dedəklərgə igə boldum; öyümdə ulardin tuqıuloğanlarmu meningki idi; Yerusalemda məndin ilgiri bolınğanların qəmmisiningkidin kəp mal-waranlar, qoy wə kala padilirim bar boldi. ⁸ Öz-özümgə altun-kümüxlərni, padıxahların qəm hərəkəysi əlklərning hərhil ətiwarlıq alahidə qəhərlirini yioqdim; qız-yigit nahxiqıləröğa həmdə adəm balilirining dilqəyərliqigə, yəni kəpligen qızıl kəniyəklərgə igə boldum.

⁹ Uluq boldum, Yerusalemda məndin ilgiri bolınğanların qəmmisidin ziyadə ronak tap-tim; xundək bolıqini bilən danalılıqim məndin kətmidi. ¹⁰ Kəzlirimgə nemə yəqқан bolsa, mən xuni uningdin ayimdidim; öz kenglümgə həkqandək huxallıqni yəq demidim; qünki kenglüm barlıq əjrimdin xadlandı; mana, bular öz əjrimdin bolınğan nesiwəm idi. ¹¹ Andin öz kolum yasınğanlırining qəmmisigə, xundəkla singdürgən əjrimning nətiyisigə qarısam, mana, həmmisi bimənilik wə xamalni qoqlıoğandək ix idi; bular kuyax astidiki hək paydisi yəq ixlardur.

¹² Andin zəhnimni yioqıq uni danalılıqqa, təlwilik wə əhmikanilikkə qaraxkə köydüm; qünki

1:15 «... toluk dəp sanoiqli bolmas» — demək, təminligili bolmas.

2:1 «kenglüm eqilsun» — bu ibarining baxkə birhil tərjimisi: «yahximu-yahxi əməsmu, körüp bəqay».

2:1 Luqa 12:19

2:3 «Danalılıq bilən özümni yetəkligen halda» — muxu ibarining mənişi: «Bu ixlarning qəmmisidə u hərdəim öz-özigə diqqət kılıp, kılınğan ixlarning rast əhmiiyiti bar-yokluqini təkxürətti» degənlik boluxi mumkin. «əhmikanilikni ... tutup yetix» — Sulaymanning «əhmikanilik»ni «tutup yetix»i bolsa həyatning əhmiiyitini, adəmgə «yahxilik yətküzidınğan ... paydılıq ixlar»ni tēpikxə tosalıq bolıdınğan birər sir barmu-yokmu?» degən məsilini təkxürüx üqün idi.

2:8 «altun-kümüxlər» — ibraniy tilidə: «kümüx-altunlar».

2:9 «...xundək bolıqini bilən danalılıqim məndin kətmidi» — 3-ayəttə deyilgəndək, u yənıla bu kılınğan ixlarning rast əhmiiyiti bar-yokluqıöğa diqqət kılıp, təkxürüp yürətti.

«Hekmat toploquqi»

padixahtin keyin turidioqan adəm nemə kılalaydu? — kıl simu allıkaqan kılinoqan ixlardin ibarət bolidu, halas! ¹³ Xuning bilən nur qarangojuluktin əwzəl boloqandək, danalığın bioqərəzliklin əwzəllikini kərüp yəttim.

¹⁴ Dana kixining kəzliri bexididur, əhmək bolsa qarangojulukta mangidu; biraq ularoqa ohxax birla ixning bolidioqanlığını qūxinip yəttim. ¹⁵ Kənglūmdə: «Əhməkkə bolidioqan ix mangimu ohxax bolidu; əmdi mening xundak dana boluxumning zadi nemə paydisi?!» — dedim. Andin mən kənglūmdə: «Bu ixmu ohxaxla bimənilitur!» — dedim. ¹⁶ Qünki mənggügə dana kixi əhməkkə nisbətən heq artuq əslənməydu; qünki kəlgüsidi ki künlərdə həmmə ix allıkaqan untulup ketidu; əmdi dana kixi qandək əlidu? — Əhmək kixi bilən billə! ¹⁷ Xunga mən həyatka əq boldum; qünki kuyax astida kılinoqan iqlar manga əqir kələtti; həmmisi bimənilik wə xamalni qoqlıoqandək ix idi. ¹⁸ Xuningdək mən kuyax astidiki barlıq əjrimgə əq boldum; qünki buni məndin keyin kəlgən kixigə qaldurmaslıqka amalim yok idi. ¹⁹ Uning dana ya ki əhmək ikənlikini kim bilidu? U bəribir mən jəpalıq bilən singdürgən həmdə danalığın bilən ada kılinoqan kuyax astidiki barlıq əjrim üstigə həkūm süridu. Bumu bimənilitur.

²⁰ Andin mən rayimdin yandim, kənglūm kuyax astidiki jəpa tartqan barlıq əjrimdin ümid-sizlinip kətti. ²¹ Qünki əjri ni danalığın, bilim wə əp bilən kılinoqan bir adəm bar; biraq u əjri ni uningə heq iqlimigən bəxka birsining nesiwisi boluxka qalduruxi kərək. Bumu bimənilik wə intayin aqqıq külpəttur. ²² Qünki insan kuyax astida əzini upritip, əzining barlıq əmgikidin wə kənglining intilixliridin nemigə igə bolidu? ²³ Qünki uning barlıq künliri əzəbliktur, uning əjri qəxliktur; hətta kəqidə uning kəngli heq aram tapmaydu. Bumu bimənilitur.

²⁴ İnsan üqün xuningdin bəxka yaxhi ix yokki, u yeyixi, iquxi, əz jəni ni əz əjridin huzur alduruxidin ibarəttur; buni Hudaning qolidindur, dəp kərüp yəttim. ²⁵ Qünki uningsiz kim yeyəlisun ya ki besip iqliyəlisun? ²⁶ Qünki u əz nəzirigə yəkidioqan adəmgə danalığın, bilim wə xadlıqni ata kılidu; biraq gūnahkar adəmgə u mal-mülük yioqıp-toplaxka jəpalıq əmgəkni beridu, xuningdək u yioqıp-toploqini ni Hudaning nəziridə yaxhi bolənoqə tapxuridioqan kılidu. Bumu bimənilik wə xamalni qoqlıoqandək ixtin ibarəttur.

Həyat pəsilliri

3 ¹ Hərbir ixning muwapıq pəsli bar, asmanlar astidiki həmmə arzunıg əz wəqtimu bar;

² Tuquluxning bir wəkti bar, əlūxningmu bir wəkti bar;

Tikix wəkti bar, tikilgənni səkūx wəkti bar;

³ Əltürūx wəkti bar, saqaytix wəkti bar;

Buzux wəkti bar, kuxux wəkti bar;

⁴ Yioqlax wəkti bar, külūx wəkti bar;

Matəm tutux wəkti bar, ussul oynax wəkti bar;

⁵ Taxlarni qəriwetix wəkti bar, taxlarni yioqıp-toplax wəkti bar;

Kuqaklax wəkti bar, kuqaklaxtin əzini tartix wəkti bar;

2:12 Top. 1:17; 7:23

2:14 «...ularoqa ohxax birla ixning bolidioqanlığı» — bu «birla ix» əlūmni deməkqi.

2:22 Top. 1:3; 3:9

2:24 Top. 3:12, 22; 5:18; 8:15

2:25 «Qünki uningsiz kim yeyəlisun ya ki besip iqliyəlisun?» — bəxka ikki hil tərjimisi: «Uningsiz kim yeyəlisun ya ki huzur alalısun?» ya ki «Meningdin (Sulaymandin) bəxka kim yeyəlisun, ya ki besip iqliyəlisun?».

2:26 Ayup 27:16, 17; Pənd. 28:8; Top. 3:13

3:1 «Hərbir ixning muwapıq pəsli bar, ... həmmə arzunıg əz wəqtimu bar» — oqurmənlər iqlarnıg «əz pəsli» ya ki «əz wəkti» dēgənnıg «Huda bəkitkən wəkt»ni ya ki bolmisa pəkət «muwapıq, toqra kəlgən wəkt»ni kərsitidioqanlıqni pərək etixi kərək.

3:5 1Kor. 7:5

«Hekmät toplıoquı»

⁶ İzdəx waqti bar, yoxaldi dəp waz keqix waqtımu bar;

⁷ Yirtix waqti bar, tikix waqti bar;

Süküt kəlix waqti bar, söz kılıx waqti bar;

⁸ Səyüx waqti bar, nəprətlınlıx waqti bar;

Urux waqti bar, tınlıq waqti bar.

İnsan Huda bekitkən waqit-pəsillərni bilməydu

⁹ İxligən öz ixliginidin nemə payda alıdu?¹⁰ Mən Huda insan baliliriya yükligən, ixləp japa tartix kerək bolıyan ixni kərgənmən.¹¹ U hər bir ixning waqti kəlgəndə güzəl bolıdıyanlıqını bekitkən; u yənə mənggülikni insanlarning kəngligə salıyan; xunga, insan Hudaning öz hayatiya baxtin ahırojqıq nemini bekitkənlikini bilip yətməstur.

¹² İnsanlaroya hayatida xadlinix wə yaxxilik kılıxtin baxka əwzəl ix yok ikən dəp bilip yəttim.

¹³ Xundakla yənə, hər bir kixining yeyix-ıqixi, əzining barlıq əjridin huzur elixi, mana bu Hudaning sowojsidur.

¹⁴ Hudaning kılolanlırining həmmisi bolsa, mənggülik bolıdu, dəp bilimən; uningoya heqnərsini koxuxka wə uningdin heqnərsini eliwetixkə bolmaydu; Hudaning ularni kılolanlırining səwəbi insanni Əzidin əymindürüxtur. ¹⁵ Həzir bolıyanlırı etkəndimu bolıyandur; kəlgüsidə bolıdıyan ix allıkaqan bolıyandur; Huda etkən ixlarni soraydu.

Adalətsiz iklar

¹⁶ Mən kuyax astida yənə xu ixni kərdümki — sorak ornida, xu yərdə həlihəm rəzillik turıdu; həkkanıylik turux kerək bolıyan jayda, mana rəzillik turıdu! ¹⁷ Mən kənglümdə: «Huda həkkanıy həm rəzil adəmnı sorakka tartıdu; qünki hər bir arzu-məksət wə hər bir ixning öz waqti bar» — dedim.

¹⁸ Mən kənglümdə: — Bundak boluxi insan balilirining səwəbidındur; Huda ularni sinimakqı, bu iklar ular əzlrining pəkət haywanlaroya ohxax ikənlikini kəruxi üqün bolıyan, dəp oyıldım. ¹⁹ Qünki insan balilirining bexiya kelidiyini haywanlaroyimu kelidu, ularning kəridiyini ohxax bolıdu. Ulardin aldinkisi kəndak əlgən bolsa, keyinkisimu xundak əlidu, ular da ohxaxla birlə nəpəs bardur. İnsanning haywanlardin heq artuqkılıqı yok; qünki həmmə ix bimənilitur.

²⁰ Ularning həmmisi bir jayoya barıdu; həmmisi topa-qangdin qıkkən, həmmisi topa-qangoya kəyitidu. ²¹ Kim adəm balilirining rohinı bilıdu? U yukiriya qıkamdu, buni kim bilıdu? Haywanlarning rohi, u yər tegigə quxəmdu, kim bilıdu?

²² Xuning bilən mən insanning öz əjridin huzurlınlıxdin artuq ix yoktur, dəp kərdüm; qünki mana, bu uning nesiwisidur; qünki uni əzidin keyin bolıdıyan ixlarni kəruxkə kim elip kelıdu?

Jəbir-zulumoya kərax

4¹ Andin mən kəyitdin zəhnimni yiojip kuyax astida daim boluwatkən barlıq zorluk-zumbulukni kərdüm; mana, əzilgənlərnin kəz yaxlırı! Ularoya heq təsəlli bərgüqi yok idi; ularni əzgənlərnin küqlük yələnqüki bar idi, birak əzilgənlərgə heq təsəlli bərgüqi yok

3:9 Top. 1:3

3:11 «U hər bir ixning waqti kəlgəndə güzəl bolıdıyanlıqını bekitkən...» — bu ayət intayin muhim. Huda insanlaroya, kənglidə hayatining mənggülik əhmiyitini sezixni ata kılıyan. Bırak öz gunahlırlı tüpəylidin, insanlar bunun əhmiyitining zadı nemə ikənlikini, Hudaning əzrlı üqün bekitkən pılanining waqti-saətlirini bilip yətməydu. «Koxumqə söz»imizdə uning üstidə tohtilimiz.

3:15 «Huda etkən ixlarni soraydu» — «soraydu» degənnin ıbranıy tilidiki baxka mənisi «izdəydu». «Etkən ixlarni soraydu» degənnin mənisi: «Huda etkən ixlarni sürüxtürüp adəmlərdin hesab alıdu» degənlik bolsa kerək.

—Baxka birhil tərjimisi: «Huda etkən ixlarni yənə bolıyuzıdu».

3:20 Yar. 3:19

«Ҳекмат топлиғи»

idi.² Xunga mən allikaqan өлүп көткән өлгүқиләрни теһи һаят болоған тирикләрдin üstün дәп тәриплидим; ³ xundakla bu ikki hil kixilärdin бәһтлик теһи аpiridә болмиоған kixidur; qünki u қууах аstida қилиоған yamanlıqlarnı һеқ көрүп бақмиоған.

Рәқибликning bimәniliki

⁴ Andin mən barlıq әјir wә barlıq hizmətning utuqliridin xuni көрүп yәttimki, u insanning yekinini көrәlmәslikidin bolidu. Bumu bimәnilik wә Xamalni қоқılıоғandәк ixtur.

⁵ Әһмәк қол қоxturup, өз гөxini yәydu.

⁶ Japa qekip xamalni қоқılıp оqumini тоxқuzimән degәndin, qanggilini тоxқuzup hatirjәmliktә bolux әladur.

Aққәzlükning түrtkisidә ixlәx

⁷ Mән yәнә zәһnimni yioqıp, қууах аstidiki bir bimәnilikni көrdum; ⁸ birsi yaloquz, tikәndәк bolsimu, xundakla nә оoqlı nә aka-ukisi болmisimu — birәk uning japasining ahiri болmaydu, uning көzi baylıqlarоја toymaydu. U: «Mән bundәk japalıq ixlәp, jenimdin zadi kimgә yaxlılıq қaldurimән?» — degәnni sorimaydu. Bumu bimәnilik wә eoјir japadin ibarәttur.

Ҳәмrahlik

⁹ Ikki birdin yaxhidur; qünki ikki bolsa әmgikidin yaxhi in'am alidu. ¹⁰ Yikilip көtsә, birsi һәмrahini yelәp көtүridu; birәk yaloquz һәләттә yikilip көtsә, yeligüdәк baxқа birsi yok bolsa, bu kixining һәlioја way!

¹¹ Yәнә, ikkisi billә yatsa, bir-birini illitidu; lekin birsi yaloquz yatsa қandәk illitilsun?¹² Yәнә, biraw yaloquz bir әdәmni yengiwalоған bolsa, ikkisi uningоја тақabil turalaydu; xuningdәк үq қat аroqamqa asan үzүlmәs.

Inawәtning biһudiliki

¹³ Kәmbәoјәl әmma ақıl yigit yәнә nәsiһәtning әtiwarini қilmaydioған қeri әһмәк padixәhtin yaxhidur; ¹⁴ Qünki гәрқә u bu padixәhning padixәhlikida kәmbәoјәl болup tuoқuloған bolsimu, u zindandin tәhtkә оlturuxқа қикti.

¹⁵ Mән қууах аstidiki barlıq tiriklәрning axu ikkinqini, yәni padixәhning ornini basқuқini, xu yigitni қollaydioғанlıқini көrdum. ¹⁶ Barlıq һәlk, yәni ularning aldida turoған barlıq puқralar sanaksiz bolsimu, birәk ulardin keyinkilәr yigittinmu razi болmaydu; bumu bimәnilik wә xamalni қоқılıоғandәк ixtur.

4:1 «Ularnı әzgәnlәrning күqлүk yelәnqitki bar idi» — baxқа birhil tәrјimisi: «Ularnı әzgүqilәr tәрәpta күq bar idi».

4:5 Pәnd. 6:10; 24:33

4:6 «Japa qekip Xamalni қоқılıp оqumini тоxқuzimән degәndin, qanggilini тоxқuzup hatirjәmliktә bolux әladur» — 4-ayәттә mәnpәәt-abruy izdәxning bimәniliki көrsitilidu; 5-ayәттә «Ҳәqnemә қilmaymән, paydisi yok» degән һurunluқ pozitsiyini әyiblaydu: 6-ayәттә bu ikki yolning otturidiki durus yolni көrsitilidu.

4:8 «Birsi yaloquz, tikәndәк bolsimu, ...» — ibranıy tilida «Birsi yaloquz, ikkinqisi (ikkinqi әdәm) yok болоған һәlda bolsimu,...». U: «Mән bundәk japalıq ixlәp, jenimdin zadi kimgә yaxlılıq қaldurimән?» — degәnni sorimaydu» — bәzi baxқа tәrјimilәrdә: «U: «Mән zadi kim үqün japalıq ixlәp, өз jenimdin yaxlılıқni қaldurimән?» — дәp өkünidu» дәp оқulidu.

4:14 «Gәрқә u bu padixәhning padixәhlikida kәmbәoјәl болup tuoқuloған bolsimu,...» — bu ayәtning қaysı gәwdilik әһwalni көrsәtkәнlikі һazır bizgә enik әmas.

4:16 «...yәni ularning aldida turoған barlıq puқralar» — «ular» degән kim? Bәlkim birinqi «қeri» padixәh wә uningdin keyin tәhtkә оlturoған yigitni көrsitixi mumkin. «barlıq puқralar sanaksiz bolsimu, birәk ulardin keyinkilәr yigittinmu razi болmaydu» — Sulayman mәlum bir misal тоoқruluқ sәzlәwatidu. Bu «қeri padixәh» Saul padixәhқа, «yax yigit» Dawut padixәhқа оһxitilidu; birәk дәl ularning өзini көrsәtmәydu (Dawut zindanda yatmioған). Gәpning poskallisi xuki, yurtnıng pikri tayanqisizdur; ikkinqi padixәh pәkәt bir mәzgilla қarxi elindi, birәk һәlk tezla uningdin yüz өrүp, uning tәһpisini untup, uni қollimidi. Bu bir bimәnilik!

«Hekmät toplıoquı»

Nəsihät — baxqılaroşa ihsamən körünüxkə tirixixtin həzi bol

5¹ Hudaning öyigə baroşanda, awaylap yürigin; əhməklərqə qurbanlıqlarnı sunux üçün əməs, bəlkı anglap boysunux üçün yekınlaxqın; qünki əhməklər rəzillik kiliwatqını bilməydu..
² Aozingni yeniklik bilən aqma; kənglüng Huda aldida birnemini eytxkə aldirmisun; qünki Huda ərxlərdə, sən yər yüzididursən; xunga səzliring az bolsun. ³ Qünki ix kəp bolsa qıxmu kəp bolşandək, gəp kəp bolsa, əhməkning gəpi bolup qalidu..
⁴ Hudaşa kəsəm iqsəng, uni ada kilişni keqiktürmə; qünki U əhməklərdin huzur almaydu; xunga kəsimingni ada kilişin. ⁵ Kəsəm iqip ada kilmioşandin kərə, kəsəm iqməsliging tüzüktur..
⁶ Aozing teningni gunahning ihtiyarioşa koyuwətmisun; pərixətə aldida: «Hata səzləp saldim» demə; nemixkə Huda gepingdin oşəzəplinip kolliring yasioşanni həlak kilişdu? ⁷ Qünki qıx kəp bolsa bimənilikmu kəp bolidu; gəp kəp bolsimu ohxaxtur; xunga, Hudadin qorqqın!

Nəpisi yaman mənəşədarlar

⁸ Sən namratlarning ezilgenlikini yaki yərlik mənəşədarlarning hək-adalətni zorawanlarqə kayrip koyoyanlikini kərsəng, bu ixlardin həyran qalma; qünki mənəşədardin yuqiri yənə birsi kəzliməktə; wə ulardinmu yuqirisimu bardur. ⁹ Biraq nemila bolmisun yər-tupraq həmmə adəmgə paydilikur; hətta padixahning əzimu yər-tupraqkə tayinidu..

Pul

¹⁰ Kümüxkə amraq kümüxkə qanmas, baylıqlarqə amraq öz kirimigə qanmas; bumu bimənilikur. ¹¹ Mal-mülük kəpəysə, ularni yegüqilərmu kəpiyidu; mal igisigə ularni kəzləp, ulardin huzur elixtin baxkə nemə paydisi bolsun?
¹² Az yesun, kəp yesun, əmgəqning uykusı tatlıktur; biraq bayning tokluğu uni uhlatmas..

Baylıqlarqə baqlıq yənə bir bimənilik

¹³ Mən kuyax astida zor bir külpətni kərdüm — u bolsimu, igisi əzigə ziyan yətküzidioşan baylıqlarnı toplaxtur; ¹⁴ xuningdək, uning baylıqliri balayı'apət tüpəylidin yokilixidin ibarəttur. Undək adəmnıng bir oşlıq bolsa, oşlıning qolioş qalduroşudək həqnemisi yok bolidu. ¹⁵ U apisining kərsikidin yalingaq qikiş, kətkəndimu yalingaq peti ketidu; u əzining jəpalıq əmgikidin qolioşə aloşudək həqnemini epkətləməydu. ¹⁶ Mana bumu eoşir ələmlik ix; qünki u kəndək kəlgən bolsa, yənə xundək ketidu; əmdi uning xamaləşə erixix üçün əmgək kilişininə nemə paydisi? ¹⁷ Uning barlık künliridə yəp-iqini qarəngəşulukta bolup, oşəxliki, kəsəlliki wə hapilıki kəp bolidu.

5:1 «...əhməklərqə qurbanlıqlarnı sunux üçün əməs, bəlkı anglap boysunux üçün yekınlaxqın» — bu nəsihətnıng mənisi qurbanlıqlar yahxi əməs, dəgenlik əməs, əlwəttə; pəkət qurbanlıqni əhməklərqə, bimənə sunmaslık kerək, dəgenlikur.

5:3 «... gəp kəp bolsa, əhməkning gəpi bolup qalidu» — bu səzlərdə kəzdə tutuləşini bəlkim əhməklərnıng bılıdə kəsəm iqidioşanlıki boluxi mumkin.

5:4 Qel. 30:3; Kan. 23:20

5:5 Kan. 23:20, 21

5:6 «pərixətə aldida» — kaysi pərixətə? «Pərwədigarning Pərixətsi» boluxi kerək. İbraniy tilidə «əlqi» wə «pərixətə» dəgenlər bir səz bilənla ipadilininidə. Həqin həm pərixətə Hudaning «əlqi»sidur («Mal.» 2:7ni kəşing).

5:7 Pənd. 10:19

5:8 «Sən namratlarning ezilgenlikini ... kərsəng, bu ixlardin həyran qalma»; — Sulayman padixah əzi adil padixah boləşini bilən, uning təwəndiki katlammu-katlam yərlik mənəşədarlarning qiriklixixini tizginliyəlixi qəklıktur.

5:9 «Biraq nemila bolmisun yər-tupraq həmmə adəmgə paydilikur; hətta padixahning əzimu yər-tupraqkə tayinidu» — ibraniy tilidə bu ayətni qüxinix təs. Bizningəşə Sulayman adəmnıng diqqitini həkümətnıng qiriklixip kətkənlikigə əməs, bəlkı əng muhşioşə, yəni Hudaning yaxşılıki (tupraqtıki ziraətlər arkilik boləşan yaxşılıki)şə karətməqqi. Baxkə birhil təjərimisi: «Biraq omumən kiliş eytkəndə, əzi tərıqılık kilişioşan padixah zeminəşə paydilikur». Bu təjərimining mənisi: «Zeminni baxquridioşan birsi bolsa (bolupmu padixah əzi tərıqılıqni qıxənsə), bu bəribir həkümətsizliktin, kalaymıkanqılıktin, həkimiyətsizliktin yaxxi» dəgəndək. Oqurmənlər baxkə təjərimlərnimu uqritixi mumkin.

5:12 «...biraq bayning tokluğu uni uhlatmas» — «bayning tokluğu» bəlkim ikki bislik səz bolup: (1) uning baylıqidin ənsirəxliri; (2) ziyadə kəp taməq yap, həzim bolmaslıqini kərsitixi mumkin.

5:15 Zəb. 49:17-20

«Hekmät toplıquqi»

Əmgəkning mewisidin huzur elix

¹⁸ Mana nemining yaramlıq wə güzəl ikənlikini kərdum — u bolsimu, insanning Huda uningəja təkdım kıləjan əmrining hər bir künliridə yeyix, iqux wə kuyax astidiki barlıq mehnitidin huzur elixtur; qünki bu uning nesiwisidur..¹⁹ Huda hər birisini baylıqlarəja, mal-dunyaəja igə boluxka, xuningdək ulardin yeyixka, öz rizkini qəbul kılıxka, öz əmgikidin huzur elixka muyəssər kıləjan bolsa — mana bular Hudaning sowqitidur..²⁰ Qünki u əmridiki tez ətidiəjan künliri üstidə kəp oylanmaydu; qünki Huda uni kənglining xadlıq bilən bənd kılıdu.

Həmmə adəm həyatning ləzzitini tetiyalmaydu

6¹ Kuyax astida bir yaman ixni kərdum; u ix adəmlər arisida kəp kərülidu —
² Huda birsigə baylıqlar, mal-dunya wə izzət-hərmət təksim kıldı, xuning bilən uning öz kəngli halioqinidin həqnərsisi kəm bolmıdı; biraq Huda uningəja bulardin huzur elixka muyəssər kılıdı, bəlki yat bir adəm ulardin huzur alıdu; mana bu bımənilik wə əqir azabtur.
³ Birsı yüz bala kərüp kəp yil yaxixı mumkin; biraq uning yil-künliri xunqilik kəp bolsimu, uning jeni bəhtni kərmisə, hətta gərnı kərmigən bolsimu, tuəqulup qaqrap kətkən bowak uningdin əwzəldur dəymən..⁴ Qünki qaqriəjan bala bımənilik bilən kəlidu, qarəngəqulukta kətidu, qarəngəquluk uning ismini qaplaydu;⁵ U künnimu kərmigən, bilmigən; biraq həq bolmioqanda u birinqisigə nisbətən aram tapkəndur..
⁶ Bərhək, heliki kixi hətta ikki həssə ming yil yaxiəjan bolsimu, biraq bəhtni kərmisə, əhwalı ohxəxtur — hər bir kixi ohxax bir jayəja baridu əməsmu?

Jawabsız soallar

⁷ Adəmning tartkən barlıq japasi öz əqzi üqündur; biraq uning ixtihəsi hərgiz kənmaydu.
⁸ Xundakta dana kixining əhməktin nemə artuqqiliki bolsun? Namrat kixi baxkılar aldidə kəndək mengixni bilgən bolsimu, uning nemə paydisi bolsun? ⁹ Kəzning kəruxi arzu-həwəsnıng uyan-buyan yüruxidin əwzəldur. Bundək kılıxmu bımənilik wə xamalni qəqlıəqandək ixtur.
¹⁰ Ətüp kətkən ixlarning bolsa allıqəjan nami bəkitilip ataləjan; insanning nemə ikənlikimu ayan boləjan; xunga insanning əzidin kudrətlik boləquqi bilən qarxılıxixiəja bolmaydu.
¹¹ Qünki gəp kəqə kəp bolsa, bımənilik xunqə kəp bolıdu; buning insənəja nemə paydisi?
¹² Qünki insanning əmridə, yəni uning sayidək tezla ətidiəjan mənisi əmridiki barlıq künliridə uningəja nemining paydilik ikənlikini kim bilsun? Qünki insənəja u kətkəndin keyin kuyax astida nemə ixning bolıdiəjanlıqini kim dəp bərləsun?

Yənə bir kəqə həkmət wə pakitlar — pakitlarəja yüzlinix kərək!

7¹ Yahxi nam-abroy qımmətlik tutiyadin əwzəl; adəmning əlūx küni tuəqulux künidin əwzəldur..

5:18 Top. 2:10, 24; 3:12, 22; 9:7; 11:9

6:3 «hətta gərnı kərmigən bolsimu,...» — demək, u əlməydu. Bəxka birhil tərjimisi: «wə yəki dəpnə kılınmioqan bolsa,...».

6:5 Ayup 3:16; Zəb. 58:7-8

6:10 «Ətüp kətkən ixlarning ... allıqəjan nami bəkitilip ataləjan» — mənisi hər bir ix əldin'ala Huda tərıpidin bəkitilgən bolsa kərək. «Insanning nemə ikənlikimu ayan boləjan» — bəxka birhil tərjimisi: «Insanning nemə ikənlikimu bilingən (demək, Huda tərıpidin)» (xunga uning bilən qarxılıxix bihədiliktur). Biraq ayətni insanning əjiz bəndə ikənlikini təkitleydu, dəp qarəymiz.

6:11 «Qünki gəp kəqə kəp bolsa,...» — muxu yərdə «gəp» insanning Huda bilən qarxılıxixiəjan gəplirini kərsətsə kərək. Bəxka birhil tərjimisi: «qünki bihədilikni kəpəytidiəjan ixlər kəptur...»

6:12 Top. 8:7; Zəb. 144:4; Yək. 4:13, 14

7:1 Pənd. 22:1

«Hekmät toplıoquı»

² Matəm tutux öyigə berix ziyapət-toy öyigə berixtin əwzəl; qünki axu yərdə insanning aqiwiti ayan kılınidu; tirik bolıqanlar buni kengligə püküxi kerək..

³ Ojəxlik külkidin əwzəldur; qünki qırayning pərixanlığı bilən kəlb yaxxılınıdu.

⁴ Dana kixining kəlbı matəm tutux öyidə, biraq əhməkning kəlbı tamaxining öyididur.

⁵ Əhməklərləning nahxisini angliqandın kərə, dana kixining tənbişini angliqın; ⁶ Qünki əhməkning külkisi qazan astidiki yantaqların paraslıxidək, halas; bumu bıməniliktur..

Insanning qolidin kelidiqini qəklıktur

⁷ Jəbir-zulum dana adəmni nadanoja aylanduridu, Para bolsa kəlbni halak kılidu..

⁸ İxning ayiojı bexidin əwzəl;

Səwr-təqətlik roh təkəbbur rohtın əwzəldur.

⁹ Rohıngda hapa boluxka aldirıma;

Qünki hapilik əhməklərləning baqırda qonup yatıdu.

¹⁰ «Nemixka burunkı künlər həzırkı künlərdin əwzəl?» — demə; qünki sening bundak soriojining danalıqtın əməs.

Danalıqning əwzəlliki

¹¹ Danalıq miraska ohxax yahxi ix, kuyax nuri kərgüqilərgə paydilıktur. ¹² Qünki danalıq pul panah bolıqandək, panah bolıdu; biraq danalıqning əwzəlliki xuki, u öz igilirini həyatka erix-türıdu.

¹³ Hudaning qılqanlirini oylap kər; qünki U əgri qılqanrı kim tüz qılalisun?

¹⁴ Awat künidə huzur al; wə yaman künidımu xuni oylap kər: — Huda ularning birini, xundakla yənə birinımu təng yaratqandur; xuning bilən insan əzi kətkəndin keyin bolıdıqan ıxları bilip yetəlməydu.

«Qıyax astidiki» danalıq

¹⁵ Mən buning həmmisini bımənə künlirimdə kərüp yəttim; həqqaniy bir adəmning öz həqqaniylikı bilən yoqılıp kətkənlikini kərdüm, xuningdək rəzil bir adəmning öz rəzillikı bilən əmrini uzaratqanlıkını kərdüm. ¹⁶ Əzüngni dəp həddidin ziyadə həqqaniy bolma; wə əzüngni dəp həddidin ziyadə dana bolma; sən öz-əzüngni alaxzadə kılmaqımusən? ¹⁷ Əzüngni dəp həddidin ziyadə rəzil bolma, yaki əhmək bolma; öz əjiling toxmay turup əlməqımusən?.

7:2 Yh. 11:31

7:5 Pənd. 13:18; 15:31, 32

7:6 «qazan astidiki yantaqların paraslıxidək...» — yantaqning kəygən qaojdiki awazi küqlük, biraq təpti intayın kışka.

7:6 Zəb. 58:9

7:7 «Jəbir-zulum dana adəmni nadanoja aylanduridu...» — jəbir-zulum yürgüzgən dana kixi əzini aq-karını pərk etəlməydiqan nadan kılidu. Baxka birhil təjımisi: «Jəbir-zulum yürgüzgüqi dana kixini sarang kılidu, para bolsa uni təlwə kılidu».

7:16 «Əzüngni dəp həddidin ziyadə həqqaniy bolma; wə əzüngni dəp həddidin ziyadə dana bolma;...» — Sulaymanning muxu gepidin həqkim: «Həqqaniylikning «artuq», «həddidin ziyadə» dəydiqan dərjisi bolıdu» dəp oylımisa kerək. Həqqaniylik dəgən həqqaniyliktur. Bu yərdə gəp həjwiylık, kinayilik bilən eytiləqan. Həqkilik söz «əzüngni dəp» — demək, həqqaniy bolmaqı bolıqan bu kixining məksiti Hudani tonux əməs, pəkat Hudaning bərikitigila erixix dəgəndin ibarət, halas; 15-ayəttə deyilgən əhwəloja qarıqanda, həqqaniy wə dana adəmlərmu pəxəllikkə uqrixı mumkin. Undak əhwəlda ular agahlandıurulmisa, «Nemixka bu külpətlər beximoja qüxti» dəp «alakzadə bolup ketixi» mumkin.

—Baxka birhil təjımisi wə qüxəngisi: «Əzüngni həddidin ziyadə həqqaniy kərsətmə; wə əzüngni həddidin ziyadə dana kərsətmə. Əz-əzüngni halak kılmaqımusən?».

—Yənə baxka birnəqqə hil qüxəngisimu bar.

7:17 «Əzüngni dəp həddidin ziyadə rəzil bolma, yaki əhmək bolma;...» — həqkim Sulaymanning bu gepining mənisini: «Rəzillikning «normal» yaki ««əkilgə siojıdu» dəydiqan dərjisi bar» dəp oylımisa kerək. Bu gəp bəlkim allıqəqan rəzillixip kətkən adəmlərgə qaritip kinayilik bilən eytiləqan boluxı mumkin. 15-ayəttiki: «Rəzillik paydilik boluxı mumkin, rəzillikimni kəpəytimən» dəgəngə qarita, Sulayman bu agahni qoxup eytidu. Rəzil adəmlər bəribir əlidu; biraq rəzil

«Həkmət toplıoqu»

¹⁸ Xunga, bu agahni qing tut, xuningdin u agahnimu kolungdin bərmigining yaxhi; qünki Hudadin korkidiojan kixi hər ikkisi bilən utukluk bolidu..

Adəmlər gunahkar boləjaqqa, danalığ nəhayiti zərürdür

¹⁹ Danalığ dana kixini bir xəhəni baxkuridiojan on həkümrandin ziyadə küklük kilidu.

²⁰ Bərək, yər yüzidə daim meħribanlığ yürğüzidiojan, gunah sadir kılmaydiojan həkkanıy adəm yoktur..

²¹ Yənə, həklərninğ həmnila gəp-səzlrirə anqə dikqət kilip kətmə; bolmisa, öz hizmətkaringning sanga lənət okuəjanlığını anglap kəlixing mumkin. ²² Qünki kənglündə, özünğningmu xuningə ohxax baxkıləja kəp kətim lənət kiləjanlığingni obdan bilisən.

İnsanning danalığining qəklilik

²³ Bularning həmmissini danalığ bilən sinap bəktim; mən: «Dana bolimən» desəmmu, əmma u məndin yırək idi. ²⁴ Barlıq yüz bərgən ixlər bolsa əklimizdin yırək, xuningdək intayin sirliktur; kim uni izdəp bilip yetəlisun?

²⁵ Mən qin kənglündin danalığ wə əqliy bilimni bilixkə, sürüxtürüxkə wə izdəxkə, xundakla rəzillikning əhməklilikni, əhməklilikning təwilik ikənlikini bilip yetixkə zəhnimni yioqdim..

²⁶ Xuning bilən kəngli tor wə kiltak, kolliri asarət boləjan ayalning olümdin aqqıq ikənlikini baykıdim; Hudani hursən kilidiojan kixi uningdin özini qəquridu, birağ gunahkar adəm uningəja tutulup qalidu..

²⁷ Bu baykıəjanlıriməja qara, — dəydu həkmət toplıoqu — pakitlarni bir-birigə baəlap selix-turup, əkil izdidim; ²⁸ mening kəlbim uni yənila izdiməktə, birağ tehi tapalmidim! — Ming kixi arisida bir durus ərkəni taptim — birağ xu ming kixi arisidin birmu durus ayalni tapalmidim..

²⁹ Mana kərgin, mening baykıəjanlırim pakət muxu birlə — Huda adəmnı əsli durus yaratqan; birağ adəmlər bolsa nuroqunliəjan hıylə-mikirlərnı izdəydu.

Bir nəqə nəsihətlər

8¹ Kim dana kixigə təng kələləydu? Kim ixlarnı qüxəndürüxnı bilidu? Kixining danalığı qırayini nurluk kilidu, yüzining sürini yorutidu.

² Padixahning pərmanioja kulak selixingni dəwət kilimən; bolupmu Huda aldida iqnən kəsəm tüpəylidin xundak kiləjin.. ³ Uning aldidin qikip ketixkə aldirima; yaman bir dəwani qollaxta

adəmlər bundak kinayilik gəpni qəbul kilsa, həq bolmiojanda xu yol bilən ularning bexioja qüxidiojan jaza tehimu awup kətməydu.

–Yənə baxkə birnəqə hil qüxənqisimu bar.

7:18 «...hər ikkisi bilən utukluk bolidu» — demək, Hudadin korkidiojan adəm Sulaymanning yukiriki 16-17-ayəttiki ikki agahlandıruxi bilən əzduruxtin kutulidu.

–Yənə baxkə birnəqə hil qüxənqisimu bar.

7:20 1Pad. 8:46, 47; 2Tar. 6:36; Pənd. 20:9; 1Yuha. 1:8

7:24 «Intayin sirlik» — ibraniy tilida «qongkur, qongkur» dəp ipadilininidu.

7:25 Top. 1:17; 2:12

7:26 Pənd. 5:3; 6:24-35; 7:6-27; 22:14

7:28 «Ming kixi arisida bir durus ərkəni taptim — birağ xu ming kixi arisidin birmu durus ayalni tapalmidim» — bu bayan bizgə Sulaymanning özining keyinki həyatining kəndak bolidiojanlığı toqruluk həwər bilən təminləydu. Uning kiz-ayallar toqruluk boləjan həwiri nədin kəlgən? U kəndaktu «ming ayal» bilən tonuxkanmu? Təwrattiki «Padixahlar» kismidin bilimizki, uning nuroqunliəjan ayal-kənzəkliri bar idi wə ularning təsiri bilən ahirida Hudaning yolidin yırəklıxip, butpərəslikkə aldinip kətkəndi.

8:2 «bolupmu Huda aldida iqnən kəsəm tüpəylidin xundak kiləjin» — bu kəsəm padixahning Huda aldida iqnən kəsəmi (adil, bitərəp bolux üqün) bolsa kərək; bəzi alimlər, kəsəm puqrallarınğki (padixahkə sadıq bolux üqün), dəp kəraydu.

8:2 Pənd. 24:21

«Hekmät toplıoquı»

qing turma; qünki padixah nemini halisa xuni kılıdu..⁴ Qünki padixahning sözi hokuktur; kim uningoja: «Özliri nemə kılıla?» — deyälisun? ⁵ Kim padixahning pərmanini tutkan bolsa heq yamanlikni kərməydu; dana kixining kengli həm pəytıni həm yolni pəmliyäləydu..

⁶⁻⁷ Qünki hər bir ix-arzuning pəyti wə yoli bar; insan keyinki ixlarni bilmigəqkə, uning dər-dəlimi özini kattıq basıdu. Kim uningoja kandaq bolıdıoanlikini eytalısun?

⁸ Heqkim öz rohioja igə bolalmas, yəni heqkimning öz rohini özidə qaldurux hokukı yoktur; heqkimning elux künini öz kolida tutux hokukı yoktur; xu jəngdin keqixka ruhsət yoktur; rəzillik rəzillikkə berilgüqiləni kütquzmas..

Bəzi bihudə baxka ixlar

⁹ Bularning həmmisini kərüp qıktım, xundakla kuyax astida kılinojan hər bir ixka, adəmnıng adəm üstigə hokuk tutkanlikı bilən ularoja ziyan yətküzıdıoan muxu wakitka kəngül koydum..

¹⁰ Xuningdək rəzillərnıng dəpnə kılinojanlikini kərdüm; ular əslidə mukəddəs jayoja kirip-qikip yürətti; ular mukəddəs jaydin qikipla, rəzil ixlarni kılnojan xu xəhər iqidə mahtilidu tehi! Bumu bımənilitur!

¹¹ Rəzillik üstidin həküm tezdin bəja kəltürülmigəqkə, xunga insan balilirining kengli rəzillikni yürgüzüxkə pütünləy berilip ketidu.

¹² Gunahkar yüz kətim rəzillik kılıp, künlirini uzartsimu, Hudadin kərkıdıoanlarning əhwali ulardin yahxi bolıdu dəp bilimən; qünki ular uning aldida kərkıdu..¹³ Birək rəzillərnıng əhwali yahxi bolmaydu, uning künliri sayıdək tezla ötüp, künliri uzartılmaydu, qünki u Huda aldida kərkımaydu..

¹⁴ Yər yüzidə yürgüzülgən bir bımənilik bar; bexioja rəzillərnıng kılnojinı boyiqə kün qüxıdıoan həkkanıy adəmlər bar; bexioja həkkanıy adəmlərnıng kılnojinı boyiqə yaxxilik qüxıdıoan rəzil adəmlərmu bar. Mən bu ixnimu bımənilik dedim.¹⁵ Xunga mən tamaxini tərıplıdim; qünki insan üqün kuyax astida yeyix, iqix wə huzur elixtin yahsi ix yoktur; xundak kılıp uning əmgikidin bolojan mewa Huda təkdım kılnojan kuyax astidiki əmrining barlık künliridə əzigə həmrəh bolıdu..

¹⁶⁻¹⁷ Kənglümni danalıknı wə yər yüzidə kılinojan ixlarni bilip yetix üqün koyojanda, xundakla Huda kılnojan barlık ixlarni kərginimdə xuni baykıdim: — İnsan hətta keqə-kündüz kəzlırigə uyquni kərsətmisimu, kuyax astidiki barlık ixni bilip yetəlməydu; u uni qüxinıxkə kanqə intılsə, u xunqə bilip yetəlməydu. Hətta dana kixi «Buni bilip yəttim» desimu, əməliyəttə u uni bilip yetməydu..

8:3 «Uning padixahning aldidin qikip ketıxkə aldirıma» — bu sez bəlkim padixahka karxi qikix, yaki uningdin razi bolmaslık toqruluk bir agahlandıurux boluxı mumkin. «yaman bir dəwani kollaxta qing turma» — baxka birhil tərjimisi: «(padixahning) ixi sanga eoır kəlsimu ada kılıxni keqiktürmə».

8:5 Rim. 13:3

8:6-7 Top. 6:12

8:8 Ayup 14:5; Zəb. 39:5-6

8:9 «Bularning həmmisini kərüp qıktım,... ularoja ziyan yətküzıdıoan muxu wakitka kəngül koydum» — bu ayətnıng baxka bıraqqə hil tərjimisi: «Bularning həmmisini kərüp qıktım, xundakla kuyax astida kılinojan hər bir ixka kəngül koydum; adəmnıng adəm üstigə hokuk tutuxıning əzigə ziyan yətküzıdıoan waktı bar» yaki «Bularning həmmisini kərüp qıktım, xundakla kuyax astida kılinojan hər bir ixka kəngül koydum; adəmnıng adəm üstigə hokuk tutuxıning ularoja (baxka adəmlərgə) ziyan yətküzıdıoan waktı bar».

8:10 «...xu xəhər iqidə mahtilidu» — bəzi kədimki keqürülmilridə: «mahtilidu» degənnıng ornıda «untulidu» degən sez tepilidu. Biz alojan nusha aldi-kayni sezlərgə baolıkkı dəymiz.

8:12 «Gunahkar ... künlirini uzartsimu» — bəzi gunahkar məlum jəhəttin eytkanda, puli yaki baxka amalioja tayıni, «künlirini uzartıdu». Bu əhwal waktlik, əlwəttə.

8:12 Zəb. 37:7-12, 18-20; Pənd. 1:33; Yəx. 3:10

8:13 «...uning künliri sayıdək tezla ötüp, künliri uzartılmaydu» — yənə birhil tərjimisi: «...u künləni sayini uzartkəndək uzartmaydu».

8:15 Top. 2:24; 3:12, 22; 5:18; 9:7

8:16-17 «Kənglümni danalıknı wə yər yüzidə kılinojan ixlarni bilip yetix üqün koyojanda... əməliyəttə u uni bilip

«Hekmät toplıquçı»

Huda bizgə dostmu, düxmənmu? — ölümgə yüzlinix

9¹ Mən xularning həmmisini eniklax üqün kəngül koydum; xuni baykidimki, məyli həkkanıy kixi yaki dana kixi bolsun, xundakla ularning barlıq kılqanliri Hudaning kolididur, dəp baykidim; insan özigə muhəbbət yaki nəprətnıng kelidıoanlıkını heq bilməydu. Uning aldida hərəkəndək ix boluxı mumkın.² Həmmə adəmgə ohxax ixlar ohxax peti kelidu; həkkanıy wə rəzil kixigə, mehrıban kixigə, pak wə napak, kurbanlıq kılquçı wə kurbanlıq kılmiqıuqıoımu ohxax kışmət bolidu; yahxi adəmgə kəndək bolsa, gunahkarəğa xundək bolidu; kəsəm iqqüqigə wə kəsəm iqxıtn korkkuqıoımu ohxax bolidu.³ Mana həmmigə ohxaxla bu ixning kelidıoanlıkı kuyax astidiki ixlar arisida külpətlık ıxtur; uning üstigə, insan balilirining kəngülliri yamanlıkka tolojan, pütün həyatıda kənglidə təlwilik turidu; andin ular əlgənlərgə koxulidu.⁴ Qünki tiriklərgə koxulojan kixi üqün bolsa ümid bar; qünki, tirik it əlgən xirdin əla.⁵ Tiriklər bolsa əzlırining əlıdıoanlıkını bilidu; biraq əlgənlər bolsa heqnemini bilməydu; ularning heq in'ami yənə bolmaydu; ular hətta adəmnıng esidin kətürülüp ketidu, kəyta kəlməydu.⁶ Ularınıng muhəbbiti, nəpriti wə həsəthorlukımu allıkaqan yokałoan; kuyax astida kılinoan ixlarınıng heqkaysisidin ularning mənggügə kəyta nesiwisi yoktur.

Ölümgə yüzləngəndə kılqılı bolidıoan əməliy ixlar

⁷ Barəqin, neningni huxallık bilən yəp, xarabingni huxhuyluk bilən iqqin; qünki Huda allıkaqan mundaq kılıxingdin razi boləjan.⁸ Kiyim-keqəkliring hərdaım ap'ak bolsun, huxbuy may bexingdin kətmisun..

⁹ Huda sanga kuyax astida təksim kıləjan bimənə əmrüngning barlıq künliridə, yəni bimənilikte ətküzgən barlıq künliringdə, səyümlük ayaling bilən billə həyatın huzur ałəin; qünki bu sening həyatındiki nesiwəng wə kuyax astidiki barlıq tartqan japayingning əjridur.¹⁰ Kəlung tutkanni barlıq küküng bilən kıləin; qünki sən baridıoan təhtisarada heq hızmət, məksət-pilan, bilim yaki həkmət bolmaydu.

Danalık wə tasadıpiylik

¹¹ Mən zəhnimni yiojip, kuyax astida kərdumki, musabikidə ələlibə yəltapanəğa bolmas, ya jəngdə ələlibə palwanəğa bolmas, ya nan dana kixigə kəlməs, ya baylıklar yorutulojanlarəğa kəlməs, ya iltipat bilimliklərgə bolmas — qünki pəyt wə tasadıpiylik ularning həmmisigə kelidu.¹² Bərəkək, insanmu əz wakti-saitini bilməydu; beliklər rəhımsiz torəğa elinojandək, kuxlar tapan-tuzakka ilinojandək, bularəğa ohxax insan baliliri yaman bir kündə tuzakka ilinidu, tuzak bexioğa qüxidu.

Danalıkning ətiwarlanmaslıkı

¹³ Mən yənə kuyax astida danalıkning bu misalini kərdum, u meni qongkur təsirləndürdi;

¹⁴ Kiqik bir xəhər bar idi; uninoğa kərxi bükük bir padıxah kiqip, uni kərxap, uninoğa hujum kılidojan yoojan potəylərni kürdi.¹⁵ Biraq xəhərdin namrat bir dana kixi tepilip kaldi; u uni əz danalık bilən kütuldurdi; biraq keyin, heqkim bu namrat kixini esigə kəltürmıdi..

¹⁶ Xuning bilən mən: «Danalık küq-kudrəttin əwzəl» — dedim; biraq xu namrat kixining danaliki keyin kəzgə ilinmaydu, uning səzliri anlanmaydu..

yətməydu» — okurmənlər bu ikki ayətnıng birnəqqə baxka hil tərjimilirini uqritixi mumkın.

9:1 «...insan özigə muhəbbət yaki nəprətnıng kelidıoanlıkını heq bilməydu» — demək, «Huda uni səyidu yaki uninoğa nəprətlınıdu? Heq insan bilməydu». Bəzi alimlar: «insan əzidə (bolupmu eoır künlər bexioğa qüxkəndə) nemining bolidıoanlıkı, yaki muhəbbət yaki nəprətnıng bolidıoanlıkını bilməydu» dəp xərh beridu.

9:2 Zəb. 73:12-14

9:8 «Kiyim-keqəkliring hərdaım ap'ak bolsun» — demək, kiyim-keqəkliring hərdaım pakiz bolsun.

9:15 «...dana kixi tepilip kaldi; u uni əz danalık bilən kütuldurdi; ... keyin, heqkim bu namrat kixini esigə kəltürmıdi» — Elixə pəyojəmbər bilən Yərəmiya pəyojəmbər buninoğa obdan misal bolidu («2Pad.» 6-8-bablar, «Yər.» 27:12ni kərüng.

9:16 Pənd. 21:22; 24:5; Top. 7:19

«Hekmät toplıoquı»

Danalik, əhməklik, gunah, təwilik

¹⁷ Dana kixining jimjitlikta eytkan səzliri əhməklər üstidin hokuk sürgüqining warkiraxliridin enik anglinar.

¹⁸ Danalik urux qoralliridin əwzəldur; birak bir gunahkar zor yaxilikni halak kilidu.

Əkil beridioqan bəzi həkmətlər

10¹ Huddi əlük qiwınlar əttarning ətirini sesitiwetidioqandək, azrakkinə əhməklik tarazida danalik wə izzət-hərməttinmu eoır tohtaydu.

² Danalikning kəngli ongəja mayil, əhməkningki soləja..

³ Əhmək kixi hətta yolda mengiwatkandimu, uning əkli kəm boləjaqqa, u əhmək ikənlikini həmmigə ayan kilidu.

⁴ Həkümdarning sanga aqqıki kəlsə, ornungdin istepa bərmə; qünki tinq-səwriqanlik hata-səwənlikdin boləjan zor hapilikni tinqitidu.

⁵ Kuyax astida yaman bir ixni kərdumki, u həkümdardın qıkkən bir hata ixtur — ⁶ əhməklər yukiri mənəptə, xuning bilən təng baylar pəs orunda olturidu; ⁷ mən kullarning atka mingənlikini, əmirlərnin kullardək piyədə mangoqanlikini kərdum..

Turmuxta uqraydioqan hətərlərgə danalik kərək

⁸ Orini kolioqan kixi uningəja yikilixi mumkin; tamni buzoqan kixini yılan qeqixi mumkin; ⁹ tax-larni yetkigən kixi tax tərripidin yarilinixi mumkin; otun yaridioqan kixi həwpkə uqraydu.

¹⁰ Palta gal bolsa, birsi tiqini bilimisə, paltini küqəp qepixka tooqra kelidu; birak danalik adəmnı utuk-muwəppəkiyətkə erixturidu.

¹¹ Yılan oynitilməy turup, yılanqini qakşa, yılanqioja nemə payda?

Danixmənlər wə əhməklərnin ix-səzliri

¹² Dana kixining səzliri xəpkətlıktur; birak əhməkning ləwliri əzini yutidu. ¹³ Səzlrining bexi əhməklik, ayioqi rəzil təwilıktur; ¹⁴ əmma əhmək yənıla gəpni kəpəytidu. Birak həqkim kəlgüsini bilməydu; uningdin keyinki ixlarni kim uningəja eytalisun?

¹⁵ Əhməklər japasi bilən əzlrini upritidu; qünki ular hətta xəhərgə baridioqan yolnimu bilməydu.

Əhmək həkümdarlarning qataqliri

¹⁶ I zemin, padıxahıng bala bolsa, əmirliring səhərdə ziyapət etküzsə, həlingəja way!

¹⁷ I zemin, padıxahıng mətiwərnin oqlı bolsa wə əmirliring kəyp üqün əməs, bəlki əzini kuwwətləx üqün muwapıq waktida ziyapət etküzsə, bu sening bəhting!

10:2 «Danalikning kəngli ongəja mayil» — qoralni tutup, əzini kooqdaş tərripidur.

10:6 «əhməklər» — ıbraniy tilida «əhməklik» dəp elinoqan.

10:7 «mən kullarning atka mingənlikini... kərdum» — Pələstində kona zamanlarda atka minix pəkət abroyluk kixilərgila mənəşp idi.

10:8 «tamni buzoqan kixi...» — yaki «qitni buzoqan kixi...».

10:8 Pənd. 26:27

10:11 «yılanqı» — nəy qelip yilanni oynatkuqi adəm. «yılanqini qakşa,...» — yaki «həkni qakşa...».

10:16 Yəx. 3:3, 4; Həx. 13:11; Am. 6:4

10:17 «...əzini kuwwətləx üqün muwapıq waktida ziyapət etküzsə,...» — yaki, «...əzini tutup muwapıq waktida ziyapət etküzsə,...». «...wə əmirliring kəyp üqün əməs... ziyapət etküzsə, bu sening bəhting!» — baxka birhil tərjimisi: «...wə əmirliring məst bolux üqün əməs, bəlki salmaqlik bilən öz waktida ziyapət etküzsə, bu sening bəhting!».

«Hekmat toploquqi»

Yana hekmatlar

¹⁸ Hurunluktin oyning torusi oqulay ddp qalidu; kollarning boxlukidin oydin yamoqur otidu.

¹⁹ Ziyapet kulkə uqun tayyarlinar, xarab hayatni hux qilal; lekin pul hammə ixni həl qilal!

²⁰ Padixahka lənat qilma, hətta oyungdimu tillima; hujrangdimu baylarni tillima; qunki asman-diki bir qux awazingni taritidu, bir qanat igisi bu ixni ayan kilidu.

Birnaqqə əməliy nəsihət

11¹ Nanliringni sularoə əwət; kəp künlərdin keyin uni qaytidin tapisən.

² Bir ülüxni yəttə kixigə, səkkizigimu bərgin; qunki yər yüzidə nemə yamanlik bolidioqanlikini bilməysən...

³ Bulutlar yamoqurə toloqan bolsa, əzlirini zemin üstigə boxitidu; dərəh ximal tərəpkə ərülə, yaki jənub tərəpkə ərülə, qaysi tərəpkə qüxkən bolsa, xu yərdə qalidu.

⁴ Xamalni kəzitidioqanlar terikqilik qilmaydu; bulutlarə qaraydioqanlar orma ormaydu.

⁵ Sən xamalning yolini bilmiginingdək yaki boyida barning hamilisining ustihanlirining baliyatquda qandak əsidioqanlikini bilmiginingdək, sən həmmi yasioquqi Hudaning qiloinini bilməysən...

⁶ Səhərdə urukungni terioqin, kəqtimu kolungni ixtin qaldurma; qunki nemə ixning, u yaki bu ixning paydilik bolidioqanlikini wə yaki hər ikkisinin ohxaxla yaxhi bolidioqanlikini bilməysən.

Həyat künlirini ətiwarlax kerək, ihlasmən boluxi kerək!

⁷ Nur xerin bolidu, aptapni kərxımu huzurluk ixtur. ⁸ Xunga birsi kəp yil yaxioqan bolsa, bularning həmmisidin huzur alsun. Həlbuki, u yənə karangoqululuk künlirini esidə tutsun, qunki ular kəp bolidu; kəlgüsidiki ixlarning həmmisi biməniliktur!

⁹ Yaxlikingdin huzur al, i yigit; yaxliking künliridə kənglüng əzünggə huxallıqni yətküzgəy; kənglüng halioqini boyiqə wə kəzliring kərgini boyiqə yürgin; biraq xuni bilginki, bularning həmmisi uqun Huda seni sorakka tartidu. ¹⁰ Əmdi kənglüngdin qəxlikni elip taxla, teningdin yamanlikni neri qil; qunki balilik wə yaxlikmu biməniliktur.

Sözning dawami

12¹ Əmdi yaman künlər bexingə qüxmigüqə, xundakla sən: «Bulardin heq huzurum yoktur» dəgən yillar yekinlaxmioquqə yaxlikingda Yaratquqingni esingdə qing tut; ² kuyax, yorukluk, ay wə yultuzlar karangoqulixip, yamoqurdin keyin bulutlar kaytip kəlmigüqə uni esingdə tutkin. ³ Xu küni «oyning kəzətkiliri» titrəp ketidu; palwanlar egilidu, əzgüqilər azlikdin tohtap qalidu, derizilərdin sirtka qarap turoquqılar qıwalixip ketidu; ⁴ koqioqə

10:20 Mis. 22:28

11:1 «Nanliringni sularə əwət... uni qaytidin tapisən» — bu ayət bəlkim dengiz sodisini kərsitixi mumkin; təwəkkülqiling qanqə qong bolsa, paydisimu xunqə kəp bolidu; gəpning yənə hərhil kəqma məniliri boluxi mumkin. Baxka birhil təjrimisi: «Neningni sular (dengizlar) üstigə taxla».

11:2 «Bir ülüxni yəttə kixigə, səkkizigimu bərgin; qunki yər yüzidə nemə yamanlik bolidioqanlikini bilməysən» — bəzi alimlar, bu ayətmu soda-tijarətni kərsitidu, dəp qaraydu. Xuningdək uning birnaqqə kəqma mənilirimu bolsa kerək.

11:2 2Kor. 9:10

11:5 «xamalning yoli...» — ibraniy tilida «xamal» wə «roh» bir səz bolup, Sulayman muxu ayəttə hamilining baliyatquda apiridə bolidioqanliki, əsidioqanlikining həmmisi Hudaning Rohi arkilik bolidioqanlikini puritip kərsitidu (Injil, «Yh.» 3:1-8nimu kəring).

11:5 Yh. 3:8

12:2 «yamoqurdin keyin bulutlar kaytip kəlmigüqə» — yaki «yamoqurdin keyin bulutlar yokimioquqə».

12:3 «oyning kəzətkiliri» — adəmnin qapaklirini, «palwanlar» — Adəmnin mərilirini, «əzgüqilər» — Qixlarni,

«Hekmät toplıoquı»

karaydıoğan ixiklər etilidu; tügmənning awazi pəsiydu, kixilər kuxlarning awazini anglisila qeqüp ketidu, «nahxiqi kızlar»ning sayraxlırı sus anglinidu;⁵ kixilər egizdin qorqıdu, koqılarda wəhimilər bar dəp qorqup yüridu; badam dərihi qiqəkləydu; qeqətkə adəmgə yük bolidu, xindir mewisi solixidu; qünki insan mənggülik makaniqə ketidu wə xuning bilən təng, matəm tutquqılar koqıda aylinip yüridu;⁶ kümüx tana üzülgüqə, altun qinə qeqiloquqə, aptuwa bulak yenida parə-parə boluquqə, kuduqtiki qaq kardin qıkkuqə,⁷ topa-qang əsli tuprakqa qaytkuqə, roh əzini bərgən Hudaqə qaytkuqə — Uni esingdə tutkin!.

⁸ Bimənilik üstigə bimənilik! — dəydu hekmat toplıoquı — «Bimənilik üstigə bimənilik! Həmmə ix biməniliktur!».

Hulasə

⁹ Xuningdək, hekmat toplıoquı dana bolupla qalmastin, u yənə həlkkə bilim ögıtətti; u oylinip, kəp pənd-nəsihətlərni taraziqə selip, rətləp qıkti..¹⁰ Hekmat toplıoquı yekimlik sözlərni tepixkə intilgən; uxbu yeziloqini bolsa durus, həkikət sözliridin ibarəttur. ¹¹ Dana kixining sözliri zihkə ohxaydu, ularning yiojindisi qing bekitilgən mihtəktur. Ular Birla Padiqi tərıpidin berilgəndur. ¹² Uning üstigə, i oqlum, bulardin sirt hərəkəndə yeziloqların pəhəs bol; qünki kəp kitabların yezilixining ayioqi yok, xuningdək kəp əginix tənni upritidu..

Ahırkı dəwət

¹³ Biz pütin ixkə diqqət kılayli; Hudadin qorqqin wə uning əmr-pərmanlırioqə əməl kıloqin; qünki bu insanning toluk məjburiyitidur;..¹⁴ qünki adəm kıloqan hər bir ix, jümlidin barlık məhpiy ixlar, yahxi bolsun, yaman bolsun, Huda ularning sorikini kılıdu..

«derizilərdin qarıoquqılar» — Kəzlərni kərsitixi mumkin. Keyinki ayətlərdiki bir qatar ohxitixlarmu kərilikni kərsitidu.

12:4 «nahxiqi kızlar» — kuxlarni kərsitix ehtimalliki bar.

12:5 «qeqətkə adəmgə yük bolidu» — yaki «qeqətkə əzini sərəp mangidu». «xindir mewisi» — muhəbbətni kozoqaydıoğan mewə idi. Uning «solixip kətkənliki» bəlkim jiniy muhəbbətning suslaxkanlıqini kərsitixi mumkin.

12:6 «kuduqtiki qaq» — kuduqtin su qikiridıoğan qakni kərsətsə kerək.

— «Kümüx tana (rixta)», «altun qinə», «aptowa» wə «qak»ların tənning kaysi əza-funksiyilirini kərsitidıoğanlıqı buningda enik deyilmigən; biraq omumi mənisi eniktur — bədənning hər bir güzəllik-qabiliyiti zawaloqə yüzlinidu.

12:7 Yar. 2:7; 3:19; Qəl. 16:22

12:8 Zəb. 62:9; 144:4; Top. 1:2

12:9 1Pad. 5:26

12:12 «...i oqlum, bulardin sirt hərəkəndə yeziloqların pəhəs bol» — baxkə birhil tərjimisi: «...i oqlum, bulardin aqaş-sawaq aloqin». Biraq bizningqə bu ayəttə Sulayman «Birla Padiqi (demək, Hudadin) tərıpidin berilgən» barlık muqəddəs yazmılarni kərsitidu.

12:13 «Biz pütin ixkə diqqət kılayli» — yaki «Biz pütin ixni angliduk». «bu insanning toluk məjburiyitidur» — ibraniy tilida: «bu insanning barlıkidur» deyilidu. Buning toluk mənisi bəlkim: «Hudadin qorqup, uning əmr-pərmanlırioqə əməl kılı» — bu Hudaning insanda bolıoğan məqsitidur, degəndək boluxi mumkin.

12:13 Kan. 6:2; 10:12; Pənd. 3:7

12:14 1Kor. 4:5; 2Kor. 5:10

Koxumqə səz

Sulaymanning «əhlakıy qüxkünlük»i

Məzkur kitabning guwahliqi boyiqə (2:8) Sulayman u kitabni yazojan qaojda kəp ayal-kenizəklərni öz əmrigə alqanidi. Uning xundək qilojini Təwrattiki «Qan.» 17-babta padixahlar toqruluk pütülgən pərmanlaroja mutlək hilap idi. Biz munasiwətlık ayətlərni nəkil kəltürimiz:

«Sən Pərwərdigar Hudaying sanga təkdim kilidiojan zeminoja kirip uni igiligəndə, xundakla uningda turoqanda: «Mən ətrapimdiki əllərnıngkidək özümgə bir padixah tikliməqkimən» desəng, xu qaojda sən özüנגgə pəkət Pərwərdigar Hudaying tallaydiojinini tikləysən; üstüנגgə kərındax bolmiojan qət'əllikni bəkitməslıking kərək. Padixah bolsa əzi üqün atlarıni kəpəytməsliki yaki atlarıni kəpəytimən dəp həlkni Misiroja kayturmasliqi kərək; qünki Pərwərdigar silərgə: «Silər xu yol bilən hərgiz kaytmasliqinglar kərək» dəğənidi.

Padixah kəp ayallarıni öz əmrigə almasliqi kərək; bolmisa uning kəngli ezip ketixi mumkin. U əzi üqün altun-kümüxnı kəpəytməsliki kərək.

Padixahliq təhtigə oltuojinida u əzi üqün Lawiy kahınlarıning aldida muxu qanunni bir dəptərgə kəqürüp pütüxi kərək. Xu dəptər uning yenida daim boluxı wə uni əmrining barliq künliridə okuxı kərək; xundək kılsa u Pərwərdigar Hudasinin kərkup, muxu qanunning səzliri wə bəlgilimilirini tutup ularoja əməl kılixni əğinidu. Xundakla uning kəngli kərındaxlıri aldida həkawurlıxip kətməydu, bu əmrlərdin ong ya soloja qətnəp kətməydu wə xuningdək Israil arisida uning wə oqullirining padixahliq künliri kəp bolidu».

Biz bu əjayib əmrlərni Təwrattiki «1Pad.» 10-11-bablarda hatiriləngən Sulaymanning həyatidiki bəzi tərəpliri bilən selixtursaqmu bolidu. Astioja sizilojan səzlərgə dıkkət kılip yukiridiki səzlər bilən selixturojaysilər.

«Sulaymanoja hər yili kəltürülgən altunning əzi 666 Talant (22 Tonna) idi... Sulayman padixah 200 qong siparnı sokturdy wə hər siparoja 600 xəxəl altun kətti; xundakla 300 qalkənnı yapılaqlanojan altundin yasidi; hər bir qalkənnı yasaxqa üq mina altun ixtitildi; padixah ularni «Liwan ormini sariyi»oja esip qoydi.

Padixah pil qixliridin qong bir təhtni yasap, uni tawlanojan altun bilən qaplatti...

Sulayman padixahning barliq jam-piyaliliri altundin yasalojan; «Liwan Ormini Sarayi»diki barliq qaqa-qıqılar tawlanojan altundin yasalojan; ularning heqkaysisi kümüxtin yasalmiojan; Sulaymanning künliridə kümüx heqnemigə ərziməytti. Qünki padixahqa qaraxliq dengizda yüridiojan, Hıramning kemilirigə qoxulup «Tarxix kəmə» ətritimu bar idi; «Tarxix kəmə» ətriti üq yilda bir qetim kelip altun-kümüx, pil qixliri, maymunlar wə tozlarnı əkelatti.

Sulayman padixah yər yüzidiki barliq padixahlardin bayliqta wə danalıqta üstün idi. Huda Sulaymanning kəngligə salojan danalıknı anglax üqün yər yüzidikilər həmmisi uning bilən didarlıxix arzusi bilən kəlatti. Kəlgənlərnıng həmmisi öz sowojitini elip kəlatti; ular kümüx qaqa-qıqılar, altun qaqa-qıqılar, kiyim-keqəklər, dubuloja-sawutlar, tetitkular, atlar wə keqirlarnı elip kəlatti. Ular hər yili bəlgilik miqdarda xundək qılatti.

Wə Sulayman jəng hərwiliri wə atliq əskərlərni yioqdi; uning 1400 jəng hərwisi, 12000 atliq əskiri bar idi; u ularni «jəng hərwisi xəhərliri»gə wə əzi turidiojan Yerusalemoja orunlaxturdy.

Padixah Yerusalemda kümüxnı taxtək kəp kıldi...

«Hekmät toplıoquı»

Sulayman alojan atlar Misirdin wə Kuwədin idi; padixahning tijarətqiliri ularni kuwədin bекitilgən bahada alatti. Misirdin elip kəlgən bir jəng hərəwəsinəg bahası 600 kümüş tənggə, hər at bolsa 150 tənggə idi; wə ular yənə Hittiylarning padixahliri həm Suriyə padixahliri üqünmu ohxax bahada elip qıktı...

(Təwəndiki ayətlərdə hatiriləngən həmmə ixlar «Kənan xərhi»diki əmrlərgə hilap)

(11-bab) «Lekin Sulayman padixahning kəngli Pirəwnning kizidin baxka kəp qət'əllik ayallaroja, jümlidin Moabiy, Ammoniy, Edomiy, Zidoni, Hittiy ayallirioja qüxkənidi. Pərwərdigar əslidə muxu əllər toqruluk Israillaroja: «Ularınəg kizlirini izdəp barmanglar, wə ularni silərnəngkilərgə kirgüzmənglar; qünki ular qoqum kəngüllirənglarni öz məbudlirioja azduridu» dəp agahlandırojan. Biraq Sulaymanın kəngli dəl xularoja baqlandi. Uning yəttə yüz ayali, yəni hanixi wə üq yüz kənziki bar idi; uning ayalliri uning kənglini azdurup buruwatkənidi.

Xundaq boldiki, Sulayman yaxanojanda, uning ayalliri uning kənglini baxka ilahlaroja azdurup buruwətti; xuning üqün uning kəngli atisi Dawutningkidə Pərwərdigar Hudasioja mutlək sadik bolmıdı.

Xunga Sulayman Zidoniylarning məbudi Axtarotni, Ammoniylarning yirginqlik məbudi Milkomni izdidi; xuning bilən Sulayman Pərwərdigarning nəziridə rəzillik kildi; u atisi Dawuttək Pərwərdigaroja izqillik bilən əgəxmıdı.

Andin Sulayman Yerusalemlə aldidiki edirlikta Moabiylarning yirginqlik məbudi Kemox həm Ammoniylarning yirginqlik məbudi Milkom üqün bir «yukiri jay»ni yasidi; xuningdək əzinəg məbudlirioja huxbuy yəkidiojan wə kurbanlik kilidiojan hər bir yat əllik ayali üqünmu u xundaq kildi. Xunga Pərwərdigar Sulaymandin rənjidi; gər qə U uningə ikki kətim kərüngən bolsimu, wə uningə dəl muxu ix toqruluk, yəni baxka ilahlarni izdıməsləkinə tapiliojan bolsimu, uning kəngli Israilning Hudasi Pərwərdigardin aynip kətti; u Pərwərdigarning tapiliojiniə əməl kilimidi...».

Sulaymanın bu «teyilip ketixi» adəmnə həkikiy əjəbləndiridiojan bir hədisə wə həmmimiz uningdin qongqur sawaq-agah eliximioja toqra kelidu. Təwrattiki «Pənd-nəsihətlər» (muəllipi Sulayman, əlwəttə) dəgən uluə yazmisida bizgə dəl «**Pərwərdigardin kərkux danalığınə baxlinixidur**» dəp eytkən kixi əzi Pərwərdigardin kərkuxtin təzdi. Bu ix həmmimizgə Yəramiya pəyoqəmbərnəg «**Kəlb həmmidin aldamqi wə uning dawasi yoktur. Kimmu uni qüxinəlisun?!**» dəgən ətkür səzlirini kəytidin əslitidu. Yər yüzidiki əng dana kixi Hudadin kərkuxtin təzgən bolsa, u xu haman enik kəzkaraxliridin həmdə Hudaning wəhiylirigə boləjan qüxinixliridin məhrum bolidu, dəp kəraymiz. Uningə əslə nəhayiti enik boləjan ixlar əmdə müjməl wə hirə kərünidu; əslə uni üzüksiz xad-huram kilidiojan wəhiylər əmdə uningə qüxiniksiz bolidu. Dərwəqə adəm Hudaning yenidin ezip kətsə, əhmikanilik kallisioja kirixkə baxlaydu, dəgən prinsip bar. Sulayman məzkur kitabni teyilip kətkənnəg dəsəlpki məzgilidə yazəjan dəp kəraymiz; uning üstigə, uning teyilip kətxidə əng əjəllik əmil uning butlarəja qəqənojan yat ayallaroja wə kənzəklərgə baqlinixidin ibarət dəp ixinimiz (2:8 wə 7:25-28ni kərüng). Sulayman əhləkiy qüxkənlükə qongqur petip kətkən künliridə bolsa, adəmlərnə Hudadin kərkuxkə dəwət kilidiojan bundəq kitabni yazalmiojan bolatti.

Həmmimizni Sulaymanınkidə qüxkənlüktn saklaydiojan addiy bir tədbir — hər künü Hudaning səzini, yəni Məqəddəs Kitabtn bir kismni (öz tilida, əlwəttə) oqup uning üstidə azraq oylinix (yukirida, «Kənan.» 17:19ni kərüng).

«Hekmät toplıoquı»

«Hekmät toplıoquı» degän kitabning samawiy wähiylirigä wä uningdiki äbädil'äbädgä baqlıq tälimlärdin ämäs, bälki yazoquqining täjribilirigä asasinip, «**kuyax astida**» «**insanning hayat künliridä**» bolıan ixlirioqa asasen yezilöanlikining häyran qalarlıkı yok, Biraq tärarlaymizki, kitab bizgä paydilik bolsun üqün Hudaning iradisi boyiqä yezilöan, xunglaxqa keyinki päyoämbärlärning wähiyliri bilän billä Mukäddäs Kitabning yazmiliri qatarioqa kirgüzölgen, döp iximiz (bu häqtä, Sulaymanning muhäbbät toqruluk yazöan «Küylärning küyi» degän kitab toqrısidiکی «koxumqa söz»imiznu körüng).

Kitabtiki bäzi bayanlar wä «yerim soallar»ni («Kim bilidu...?» degändäk soallar) Təwrattiki päyoämbärlärning kisimlirida yaki Injil kisimlirida tepilöan jawablar bilän yandax kılıp selixturuximiz paydilik bolidu. Biz xuni yänä eytimizki, bu bayanlarning bäzi jawabliri Mukäddäs Kitabning baxqa yärliridin täminlänsun döp kästän kılinoanıdi, döp qaraymiz.

Misallarning köpinqisidä, okurmänlärning selixturuxi üqün, «Hekmät toplıoquı»diki ayätlärni baxqa ayätlärgä tawändikidäk yandax kılımiz: —

(1) «Top.» 1:3 «**Bir döwr etidu, yänä bir döwr kelidu; biraq yär-zemin mäנגgügä dawam kilidu**».

Injil, «Wäh.» 20:11 «**Uningdin keyin, qong bir aq täht wä uningda olturoquqini kördüm. Asman bilän zemin uning yüzidin keqip,... öyayib boldi**».

«Wäh.» 21:1 «**Andin, yengi asman wä yengi zeminni kördüm, qünki burunki asman wä zemin öyayib bolöanıdi**».

(2) «Top.» 1:7, 8 «**Barlıq däryalar dengizöqa karap akidu, biraq dengiz tolmaydu;**

Däryalar kaysi jayöqa aqqan bolsa,

Ular yänä xu yergä qaytidu.barlıq ixlar japaöqa toloandur;

Uni eytip tügätküqi adäm yoktur;

Köz körüxtin,

Qulaq anglaxtin härgiz toymaydu».

Bu ayätlärgä qarioqanda, bu dünyada yaki u dünyadimu heqkandak häkikiy, daimlik xadlık yoktur. Lekin: —

Dawut «Zəbur» 16:11dä: «**Sən manga hayat yolini körsitisən;**

Huzurungda tolup taxқан xad-huramlik bardur;

Ong qolungda mäנגgölük bəhrə-ləzzətlərnu bardur» döydu.

Injil «Yh.» 15:11, 16:22: «**Mening huxallikim silärdä bolsun wä xuningdək huxallikınglar tolup taxsun döp, män bularni silärgä eyttim... Män silär bilän kayta köriximän, qəlbinglar xadlinidu wä xadlikınglarni heqkim silärdin tartıwalalmaydu**».

«Yəx.» 64:4 wä ohxaxla Injil, «1Kor.» 2:9) «**Özini səyğänlärgä Hudaning täyyarlıöanlıri —**

Dəl heqkandak köz körmigän,

Heqkandak qulaq anglimioqan,

Heqkandak kengül oylap bəkmioqan nərsilärdur».

(3) «Top.» 1:9, 10 «**Bolöan ixlar yänä bolidioqan ixlardur;**

Kilöan ixlar yänä kılınidu;kuyax astida heqkandak yengilik yoktur.

«Mana, bu yengi ix» degili bolidioqan ix barmu?

U bəribir bizdin burunki döwrlärdä allıqāqan bolöandur».

«Yəx.» 43:19 «**Qünki mana Män yengi bir ix kılımən;**

«Hekmät toplıoquı»

U hazirla barlıkka kelidu; siler uni kermey qalamsiler?!

Men hatta dalalardimu yol aqimen,

Qel-bayawanda deryalarni barlıkka kaltürimen!»

«Yer.» 31:22 «Pärwərdigar yer yüzide yengi bir ix yaritidu; ayal kixi baturning ətrapida yepixip həwər alidu» (bəlkim Məsihning pak kiz Məryəmdə hamilə boluxi toqrisidiki bexarət boluxi mumkin).

Injil, «2Kor.» 17:5 «Xuning bilən birsi Məsihdə bolsa, u yengi bir yaritiloquqidur! Kona ixlar ötüp, mana, həmmə ix yengi boldil!».

(4) «Top.» 1:11 «Burunki ixlar hazır heq əslənməydu;

Wə kəlgüsida bolidoğan ixlarmu ulardin keyin yaxaydigoğanlarning esigə heq kəlməydu».

Injil, «2Kor.» 5:1) «Qünki bu zeminə təwə eyimiz, yəni bu qedirimiz boləğan tən yokitilsa, Huda tərəpidin boləğan, insan kəli bilən yasalmioğan bir öy, yəni asmanlarda əbədiy bir makanimiz bardur dəp bilimiz».

«2Kor.» 5:10: — «Qünki təndə kəloğan əməllirimizni, yaxlilik bolsun, yamanlık bolsun, hər birimizgə (ixəngüqilərgə) kəyturuluxi üqün Məsihning sorəq təhti aldida (kəlgüsida) hazır boluximiz lazim».

(5) «Top.» 1:15 «Əgrini tüz kəloqili bolmas;

Kənni toluk dəp sanioqili bolmas».

«Yəx.» 40:4 «Barlık jiloqilar kətürülide,

Barlık taoq-dənglər pəs kəlinidu;

Əgri-toqaylar tüzlinidu,

Ongoqul-dongoqul yərlər təkxilinidu».

«Yəx.» 16:42nimu kərüng.

Injil, «1Kor.» 6:9-11) «Həkkaniysiz kixilərnin Hudaning padixahliqioğa warislik kəlaləmaydigoğanlikini bilməmsiler? Aldinip kətmənglər! Buzukluk kəloquqilar, butpərəslər, zina kəloquqilar, bəqqiwazlar, bəxkə ərlər bilən buzukluk kəloquqilar, oqrılar, nəpsaniyətgilər, hərəkəklər, təhməthorlar yəki əldəməq-kəzzaplar Hudaning padixahliqioğa warislik kəlaləmaydu; bəzinglar bəlsənglər xundək boləqansiler; əmma silər Rəb Əysa Məsihning namida wə Hudayimizning Rohi bilən yuyuldunglar, pak-mukəddəs kəlindinglar, həkkaniy kəlindinglar».

Dawut «Zəbur» 23:1 «Pärwərdigar meni bəkkuqi padiqimdur,

Mohtaj əməsmən heqnərsigəl» dəydu.

(6) «Top.» 2:12 «Andin zəhnimni yioqip uni danalikka, təlwilik wə əhmikanilikke kəraxkə koydum; qünki padixəhtin keyin turidigoğan adəm nemə kəlaləydu — kəlsimu əllikəqan kəlinəğan ixlədin ibarət bolidu, halas!»

Injil, «Yh.», 14:12 (Məsihning səzi) «Bərhək, bərhək, Mən silərgə xuni eytip koyayki, Manga ixəngən kixi Mening kəliwatqan əməllirimni kəlaləydu; wə bulardinnu təhimu uluq əməllərni kəlidu, qünki Mən Atining yenioğa kəytip kətimən».

Injil, «Wəh.», 21:5 «Bu qəoqda, təhtə Olturoquqi: «Mana, həmmi yengi kəlimən!» — dedi»

(7) «Top.» 17:2 «Mən həyatqə əq boldum; qünki kuyax əstida kəlinəğan ixlar manga eoqir kələtti; həmmisi bəmənilik wə xəmalni kəoqliqandək ixtur».

Zəbur, 63:3 «Əzgərməs muhəbbiting həyattinnu əzizdur;

Ləwlim Seni mədhiyləydu!»

«Həkmət toploquqi»

Injil, «Yh.», 10:10 (Əysa dedi) «Mən bolsam ularni həyatlıqqa erixsun wə u həyatlıqı mol bolsun dəp kəldim».

(8) «Top.» 3:19-21 «Qünki insan balilirining bexioja kelidiojini haywanlarøjimu kelidu, ularning keridiojini ohxax bolidu. Ulardin aldinkisi qandaq əlgən bolsa, keyinkisimu xundak əlidu, ularda ohxaxla birlə nəpəs bardur. İnsanning haywanlardan heq artuqçılıqı yok; qünki həmmə ix bimənilitur. Ularning həmmisi bir jayja baridu; həmmisi topa-qangdin qıqkan, həmmisi topa-qangoja kaytidu.

Kim adəm balilirining rohinı bilidu? U yukirioja qıqamdu, buni kim bilidu? Haywanlarning rohi, u yer tegigə quxəmdu, kim bilidu?».

Injil «2Kor.» 5:8 «Biz yurəklık bolup, xuningdək təndin neri bolup Rəb bilən billə bir makanda (u dunyada) boluxka tehimu hursənmiz».

«Ibr.» 9:27 «Həmmə adəmnıng bir kətim əlūxi wə əlgəndin keyin sorakka tartilixi bekitilgən...»

(9) «Top.» 12:6 «Qünki insanning əmriddə, yəni unıng sayidək tezla ətidiojan mənisi əmriddiki barlıq künliridə unıngoja nemining paydilik ikənlikini kim bilsun? Qünki insanoja u kətkəndin keyin kuyax astida nemə ixning bolidiojanlıqini kim dəp berəlisun?»

Təwrat «Mik.» 6:8 «I insan, U sanga nemə ixning yaxhi ikənlikini kərsətkən, bərəkək, Pərwərdigar səndin nemə tələp kıləjanlıqini kərsətkən —

Adalətni yürgüzüx,

Məhrıbanlıqni səyüx,

Sening Hudaying bilən billə kəmtərlik bilən mengixtin baxka yənə nemə ixing bolsun?»

Injil «Luqa» 6:23 «Xu küni (silərnıng Hudaning yolida həkikətən mangojanlıqlınglar ispatlanəjanda) xadlinip təntənə kılıp səkrənglar. Qünki mana, ərxte boləjan in'aminglar zordur...!»

(10) «Top.» 7:16, 17 «Əzüngni dəp həddidin ziyadə həkkanıy bolma; wə əzüngni dəp həddidin ziyadə dana bolma; əz-əzüngni aləxzadə kılmaqımusən? Əzüngni dəp həddidin ziyadə rəzil bolma, yaki əhmək bolma; əz əjiling toxmay turup əlməkımusən?» (buningəja koyulojan izahətimizni kərüng həm təwəndiki ayətlər bilənmə selixturıng).

Injil «Yh.» 8:34 «Əysa ularəja jawab berip: — Bərəkək, bərəkək, Mən silərgə xuni eytip koyayki, gunah sadir kıləjan kixi gunahning kulidur».

Injil «Mat.» 5:20 «Qünki Mən silərgə xuni eytip koyayki, həkkanıylikınglar Təwrat ustazliri wə pərisiylərnıngkidin axmisa, ərx padıxahlıqəja heqqaqan kirləməysilər».

Injil, «Rim.» 14:17 «Qünki Hudaning padıxahlıqı yemək-ıqməktə əməs, bəlki Muxəddəs Rohta boləjan həkkanıylik, inaklık-hatirjəmlık wə xadlıktidur».

(11) «Top.» 7:20 «Bərəkək, yər yüzidə daim məhrıbanlık yürgüzidiojan, gunah sadir kılmaydiojan həkkanıy adəm yoktur».

«Yəx.» 53:9-11 (Məsih toqruluk bəxarət) «Kixilər Uni rəzillər bilən ortak bir gərgə bekitkən bolsimu,

Lekin U əlūmidə bir bay bilən billə boldi,

Qünki U heqqaqan zorawanlık kılıp bəkmiojan,

Unıng aqızidin birər əojizmu hiylə-mikirlık söz tepilmas.

Birak Uni ezixni layik kərgən Pərwərdigardur;

U Uni azabka qəməldürgəzdi.

«Ҳекмәт топиқуқи»

Гەرқә U Өз јенини гунаһни уујидиојан қурбанлиқ қилојан болсиму,
Лекин U Өзининг уруқ-әуладлирини қоқум көрүп туриду,
Хундақла Унинг көридиојан күнлири узатлиди;
Wә Pәрwәrdигарнинг көнгүлдикилيري Унинг қолida болуп rawaj tepip әмәlgә axurulidu.
U Өзи tartқан јаpaning mewisini көрүп мәmnun болиду;
Ҳәққаниј Bолоқуқи Mening қulum Өзининг bilimлири билән нуројун кixиләргә һәққанијлиқни уткүзиду.

Qünki U ularning қәbihlikлирини Өzigә үклиwalidu...»

Инјил, «Іbr.» 4:15 «Qünki bizgә тәјинләнгән Bax Kаһinimiz ајizlikлиrimizоја һesdaxlik қилmioқуқи әmәs, бәлки bizgә ohxax һәрhil azdurux-sinақlarоја duq кәlgән, lekin гунаһ sadir қilip бақmioқuқidur».

(12) «Top.» 28:7 «(Mening қәlbim buni yәнila izdmәktә, biraқ tehi tapalmidim!) — ming kixi arisida bir durus әrkәkni taptim — biraқ xu ming kixi arisidin birmu durus аyalni tapalmidim».

Sulayman өзigә: «Meni көnglүnggә mөһүrdәk,

Bilikinggә mөһүrdәk bekitkәysән;

Qünki muһәbbәt әlүmdәk küqlүktur;

Muһәbbәtning қizојinixi тәһtisaradәk rәһimsizdur;

Uningdin қikқан ot uққunliри,

— Yаһning dәhxәtlik bir yalkunidur» degән sөyүmlүki «Xulamit»ni untup қaloјan ohxaydu («Küy» 8:6).

Инјил, «Луқа», 1:26-28 «... Pәrixтә Јәbrail Huda тәripidin Galiliyә әlkisidiki Nasarәt degән bir xәһәrgә, pak қiz Mәryәмning қexioја әwәtildi...

Jәbrail uning aldioја kirip uningоја:

— Salam sanga, әy xәpқәtkә muуәssәr болојan қiz! Pәрwәrdigar sanga yardur! — dedi».

«Луқа», 8:2-3 «Uning билән billә barојanlardin yәнә yaman roһlardin wә aоrіq-silақlardin saқaytilојan bәzi аyallarmu bar idi; ularning arisida өзidin yәttә jin һәydәp қikiriлојan Mәryәм (Magdallіk dәp ataloјan), Hәrod hanning saray ојојidari Huzaning аyalі Yoanna, Suzanna wә baxқа nuroјun аyallarmu bar idi. Bular өз mal-mülүkliri билән Әysa wә uning muһlisirining һәјәtliridin қikәtti».

(13) «Top.» 8:8 «Ҳәққim өз roһioја игә болалмас, yәни һәққimning өз roһini өзidә қaldurux һоқуқи yоқtur; һәққimning әlүx күnini өз қolida tutux һоқуқи yоқtur; xu јәngdin қeqixқа ruһsәt yоқtur; rәzillik rәzilikkә berilgүqilәrni қutқuzmas».

Инјил «Yһ.» 10:17-18, (Әysa Mәsiһ dәydu) «Ata Meni xu sәwәbtin sөyiduki, Mән јenimni қayturuwelixim үqün uni pida қilimән. Јenimni һәққim Mәndin alalmaydu, Mән uni Өз ihtiyarim билән pida қilimән. Mән uni pida қilixқа һоқуқlukmән wә xundақла uni қayturuwelixқimu һоқуқlukmән; bu әmrni Atamdin tapxurualојanmән».

«Mat.» 27:50 «Әysa қattіk awaz билән yәнә bir wәrkiridi-dә, roһini қoyuwәtti».

«Луқа», 23:46 «Әysa қattіk awaz билән nida қiloјandin keyin: — I Ata! Roһimni қолungоја tapxurdum, — dedi-dә, tiniki tohtap, јan üzdi».

(14) «Top.» 5:9, 10 «Tiriklәр bolsa әzlrining әlidiојanliқini bilidu; biraқ әlgәнләр bolsa һeqnemini bilmәydu; ularning һeq in'ami yәнә болmaydu; ular һәttә adәmning esidin көtүrүlүp ketip қayta кәlmәydu ...қолung tutқanni barliқ Kүqүng билән қiloјin; qünki sән baridiојan тәһtisarada һeq hizmәt, мәқсәt-pilan, bilim yaki һekmәt болmaydu».

«Həkmət toplıquqi»

Dawut, Zəbur, 16:9-11 «Xunga mening qəlbim huxallandi,

Mening rohim tehimu kətürüldü,

Mening tenim aman-esənlığa turidu;

Qünki jenimni təhtisarada kəldürməysən,

Xundakla Sening Muxəddəs Bolıquqingə (Sening Məsihingə, deməkqi) qiriklixixlärni kərgüzməysən.

Sən manga həyat yolını kərsitisən;

Huzurunda tolup taxқан xad-huramliқ bardur;

Ong қолunda mənggülik bəhrə-ləzzətlərmi bardur»

İnjil «Yh.» 5:28-29 «Buningə təəjjüp qilmanglar; qünki barliқ gərdə yatқанlar Uning awazını anglaydıqan wakit kelidu wə ular xuan yərlikli ridin qikixidu, yaxilik қилоанlar bolsa həyatқа tirilidu, yamanliқ қилоанlar soraqқа tartilixқа tirilidu».

(15) «Top.» 12:9 «Bərhəq, insanmu öz wakti-saitini bilməydu».

İnjil «Yh.» 17:1 «Əysa bu sözlərin қилоandin keyin, kəzlerini ərxkə tikip, mundaқ dua kildi:

— I Ata, wakit-saət yetip kəldi; Sən Oqlungə xan-xərəp kəltürgəysən; buning bilən Oqlungmu Sanga xan-xərəp kəltüridu».

(16) «Top.» 19:10 «Pul həmmə ixni həl қилar!» (həjwi, kinayilik gəp, əlwəttə).

İnjil «Mat.» 28:6-33 «Daladiki nəlupərlərin qandaқ əsidioanlıқığa қараp beқinglar! Ular əmgəkmü qilmaydu, qaq egirməydu; ləkin silərgə xuni eytayki, hətta Sulayman tolұq xan-xərəptə turoqandimu uning kiyinixi nılupərlərin bir gūliqlikmu yəq idi...

Xunga «nemə yəymiz», «nemə iqimiz», «nemə kiyimiz?» dəp oqm қilmanglar. Qünki yat əldikilər mana xundak həmmə nərsigə intilidu, əmma ərxteki Atanglar silərin bu həmmə nərsilərgə mohtajliқinglari bilidu; xundak ikən, həmmidin awwal Hudaning padixahliқi wə həққaniyliқığa intilinglar. U qaoqda, bularning həmmisi silərgə qoxulup nesip bolidu».

İnjil «ITim.» 6:17 «Bu zamanda bay bolqanlarə q məoqrurlanmasliқni, tayanqusiz ətkünqi bayliққа əməs, bəki biz bəhrimən boluxқа həmmi bizgə sehiyliқ bilən tolup taxқан halda təminliğı Hudaə tayıniр ümid baqlaxni tapiliqin».

Bəzi aқquqluқ bayanlar

Təwəndə biz aқquqluқ bəzi bayanlar üstidə қışiқə tohtilimiz. Oқurmənlər bu bayanlari əzigə mas kəlidioan tolұq hulasilirigə kəltürsə, ular uningdin kəp həқiқətləri aқalaydıqan bolidu. Biraқ muəllip (gərqə u «Həkmət Topliquqi» bolsimu) əzi xu bayanlirini xu hulasilirigə kəltürməydu. U oқurmənləri «həwada ləylitip», qongқur oylandurux üqün bəkim қəstən xundak қилоан boluxi mumkin.

(1-bayan) 3:11 «U hər bir ixning wakti kəlgəndə gūzəl bolidioanlıқini bekitkən; U yənə mənggüliқni insanlarning kəngliгə saloanidi; xunga, insan Hudaning öz həyatıqə baxtin ahiroqıqə nemini bekitkənliқini bilip yətməstur». Bu intayin ətkür bir səz. İnsanning öz məwjudiyitidin həs қилоан қанаətsizliқi wə ətrapidiki dunyani qūxinixigə bolqan qəklər əməliyəttə Hudadin kəlgən; Uning bu ixtiki məqsiti bolsa, insan Əzini izdixi üqündur. 1600 yil ilgiri, Məsihiy təpəқkurqi Awoqustin bu həқiқətni «I Huda, Sən bizni əzüng üqün yaratқansən; xunga kənglimiz Səndə aram tapmioquqə həq aram tapmaydu» dəp ipadiligən. Huddi İnjilda «Rim.» 8:19-21də, Sulaymannıng munu səzlerini rosul Pawlus nəkil kəltürgəndəк: «Qünki pütkül kainat Hudaning pərzəntlirining ayan қilinixini intizarliқ bilən күtməktə. Qünki

«Hekmät toplıoquı»

yaritılğan kainat Hudaning ləniti astida kəlip, bımənilikkə qəktürüldi. Bu, kainatning öz ihtiyari bilən əməs, bəlki uni Qəktürgüqining iradəsi bilən boldi wə xundak ümidi bilən boldiki, kainat özimu qirixstin bolğan kulluqidin kütquzulup, Hudaning pərzəntlirigə beoıxlinidığan xan-xərpəkə təwə bolğan hərlükkə erixtürülüxtin ibarət idi».

(2-bayan) 3:14-15 «Hudaning kılğanlirining həmmisi bolsa, mənggülik bolidu, dəp bilimən; uningə qəqnərsini koxuxkə wə uningdin qəqnərsini eliwetixkə bolmaydu; Hudaning ularni kılğanlirining səwəbi insanni Əzidin əymindürüxtur. Həzir bolğanliri etkəndimu boləandur; kəlgüsidə bolidığan ix allıqagan boləandur; Huda etkən ixlarni soraydu».

Adəm mənggülik əhmiyətni izdigən bolsa, həmdə qəqkəndak əhmiyət «kuyax astida» tepilmığan bolsa, undakta 14-ayəttiki həkikətkə qarap, xundak adəmnıng əhwalini qüxənsək, xundak adəmnıng kənglidə «Huda kılğan» bir ix bar, dəp qüxiniximiz kərək. Bundak oy-hulasə adəmnı nıjat yoliqə kirgüzəlaydu: 15-ayət bolsa, Hudaning sorakka tartidığanlıkını kərsitidu. Gərqə adəmlər «etkən ixlər»ni untusimu, Huda «etkən ixlarni soraydu». Məyli u Hudani etirap kilsun, kilmisun, bu sorak hər adəmnıng wıjdaniqə berip takilidu; qünki hər bir adəmnıng wıjdani, bolupmu öz qunahı aldida, uning «əzidin yukiri bir Zat»kə həkikiy jawabkarlıqınıng məwjut ikənlikini səzsiz kərsitidu. Xuningdək əgər əlümdin keyin soal-sorak bolidığan bolsa, undakta adəm pəkət «təhtisaradiki bir kələnggü»la bolmaydu; insanning kiyamət künidə tirildürülüxi mukərrər. Muxundak hulasigə kəlgən bir okurmən Mukəddəs Kitabtiki baxkə kislamlardin əzining kılğan soallirıqə jawab tapalaydu, əlwəttə.

(3-bayan) ahirkı hulasə: 12:13-14 «Biz pütün ixkə dikqət kılayli; Hudadin kərkkin wə uning əmr-pərmanlirıqə əməl kılqın; qünki bu insanning toluk məjburiyitidur; qünki adəm kılğan hər bir ix, jümlidin barlıq məhpiy ixlər, yaxhi bolsun yaman bolsun, Huda ularning sorikini kilidu».

Bu bayan «Hekmät Toplıoquı»ning okurmənni oylandurux üqün kəstən bəzi həkikətlərnı otturıqə qoymioğanlıkını kərsətsə kərək. Bu ayətlərnı dərəkə «həzirki zaman kixiliri» üqün hux həwər deyixkə bolidu; gərqə «Hekmät toplıoquı» «**Həmmə ix bıməniliktur**» dəgən bolsimu, məzkur ayətlər əksiqə həmmə ixning əhmiyiti bar dəp kərsitidu. Qünki hər bir ixning (məhpiy, yoxurun yaki oquq, yaxhi yaki yaman bolsun), Hudaqə bolğan muhımlikı bar — bolmisa U nemixkə «**adəm kılğan hər bir ixning sorikini**» kilsun? Həyatning əhmiyiti bardur — birak uni pəkət tirik Hudaning dostlukıda bolux bilən tapkili bolidu.